

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Anette Siinvert, Greete Koit

LASTEAIAÕPETAJATE HINNANGUD OMA ETTEVALMISTUSELE JA
ENESETÕHUSUSELE ANDEKATE LASTE ÕPETAMISEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: alushariduse kaasprofessor Merle Taimalu

Tartu 2024

Kokkuvõte

“Lasteaiaõpetajate hinnangud oma ettevalmistusele ja enesetõhususele andekate laste õpetamisel”

Hea haridus on iga lapse õigus ja selle tagamiseks on oluline roll õpetajatel, nende heal ettevalmistusel ja kõrgel enesetõhususel. Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate hinnangud enda ettevalmistuse ja enesetõhususe kohta andeka lapsega töötamisel koolieelses lasteasutuses. Uurimuses osales 97 lasteaiaõpetajat 22 Eesti lasteaiast. Andmeid koguti ankeediga ja andmete analüüsimisel kasutati kirjeldavat statistikat. Tulemused lasteaiaõpetajate tajutud ettevalmistuse kohta näitavad, et õpetajad hindavad oma teadmisi ja oskusi andekate lastega töötamisel piisavaks, kuid tunnevad vajadust juhtkonna ja tugispetsialistide toetuse ning täienduskoolituste järele. Takistusena andekate laste õpetamisel mainiti ka aja- ja ressursipuudust. Tulemused enesetõhususe kohta andekate lastega töötamisel näitavad, et üldjuhul on õpetajate enesetõhususe tase kõrge, kuid kõigub eri kategooriate kaupa.

Võtmesõnad: lasteaiaõpetaja; andekad lapsed; ettevalmistus; enesetõhusus

Abstract

"Kindergarten teachers' assessments of their own preparation and self-efficacy in teaching gifted children"

A good education is every child's right and it is essential for teachers to be adequately prepared and highly self-efficient in order to achieve this right. The aim of this thesis was to find out kindergarten teachers' perceptions of their own preparation and self-efficacy when working with gifted children in preschool settings. 97 kindergarten teachers from 22 kindergartens across Estonia participated in the study. A questionnaire was used to collect data and descriptive statistics were used to analyze the data. The results on the preparation of kindergarten teachers show that teachers consider their knowledge and skills to be sufficient for working with gifted children, but still feel the need for support from management and support specialists, and for further training. Kindergarten teachers most want training on supporting gifted children, and the lack of resources and time to teach gifted children was also mentioned. The results on self-efficacy show that, in general, teachers' self-efficacy levels are high, but vary between different categories.

Keywords: Kindergarten teacher; gifted children; preparation; self-efficacy

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetiline ülevaade	5
1.1. Andekuse mõiste ja selle kasutamine haridusvaldkonna dokumentides.....	5
1.2. Lasteaiaõpetajate ettevalmistus andeka lapsega töötamiseks	6
1.3. Lasteaiaõpetaja enesetõhusus andeka lapsega töötades	8
2. Metoodika	9
2.1. Valim.....	9
2.2. Andmekogumine.....	9
2.3. Andmeanalüüs.....	10
3. Tulemused.....	11
4. Arutelu	15
Tänuõnad.....	18
Autorsuse kinnitus	18
Kasutatud kirjandus	20
Lisad	
Lisa 1. Uurimuses kasutatud ankeet	
Lisa 2. Lasteaiaõpetajate enesetõhususe skaala kategooriad andekate lastega töötades, näidisväited, väidete arvud ja kategooriate reliaablused	
Lisa 3. Lasteaiaõpetajate tajutud ettevalmistuse skaala kategooriad andekate lastega töötades, näidisväited, väidete arvud ja kategooriate reliaablused	
Lisa 4. Lasteaiaõpetajate enesetõhususe üksikväidete tulemused - vastajate osakaalud	
Lisa 5. Lasteaiaõpetajate ettevalmistuse üksikväidete tulemused - vastajate osakaalud	
Lisa 6. Lasteaiaõpetajate soovitud koolitused andekuse teemal - kategooriate tabel	

Sissejuhatus

Haridusvaldkonnas juhindutakse kaasava hariduse põhimõttest. See tähendab, et tugisüsteem, õpetaja tegevus ja õpikeskkond tagavad iga lapse arengu (Kwon et al., 2017; Pelatti et al., 2016; Warren et al., 2016). Seni on tähelepanu läinud peamiselt erivajadustega laste märkamisele ja toetamisele ning võimekamad lapsed on jäänud tagaplaanile (Tirri, 2022). Lasteaiaõpetaja on lapse andekuse arendamisel võtmetähtsusega isik. Lasteaiaõpetajad peavad suunama andekat last, et ta leiaks oma koha maailmas, kus alati ei tunnustata ega hinnata tema talenti (Amend et al., 2023). Tähelepanu ja individuaalset lähenemist vajavate andekate laste toetamisel on tähtsal kohal ka õpetajate enda kindlustunne nende lastega töötades. Õpetaja kõrge enesetõhusus viib õppijate paremate tulemusteni ja aitab neil keerukamates olukordades paremini toime tulla (Bandura, 1982; Tschannen-Moran & Woolfolk, 2001).

Õpetaja kutsestandardi (tase 6) järgi peab õpetaja olema teadlik kaasava hariduse rakendamise põhimõtetest (Kutsestandard. Õpetaja..., 2020). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava kohaselt peab õpetaja märkama ja arvestama lapse, sh andeka lapse erivajadusi (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Õpetaja peab oma igapäevatöös tegelema erinevate lastega, arvestades iga lapse individuaalsust. Eesti lasteaeadesse jõuab järjest rohkem erilisi, ka teistest võimekamaid lapsi, kes vajavad oma arengus õpetajalt teistsugust tuge kui keskmine laps (Häidkind & Oras, 2016; Haridus- ja Teadusministeerium [HTM], 2023). Andekust ei nimetata Eestis erivajaduseks, aga andekaid lapsi käsitletakse sarnaselt HEV-lastega, sest ka nende jaoks on vaja muuta või kohandada õpitingimusi ja materjale ning pakkuda lisatuge (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008).

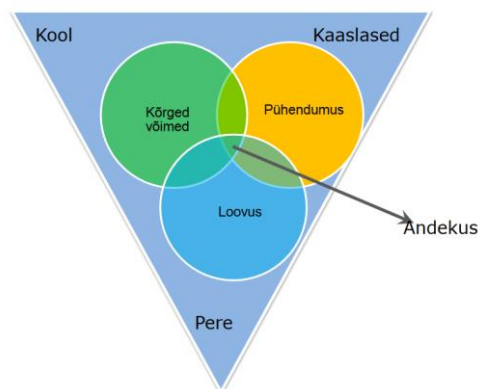
Oma kogemuste põhjal lasteaiaõpetajatena võivad töö autorid öelda, et õpetajate teadmised ja võimalused andekate lastega tegelemisel ei ole piisavad. Kooli kontekstis tehtud uurimused (Laul, 2018; Reid, 2015; Taimalu et al., 2019) näitavad, et õpetajatel jääb vajaka erialastest täienduskoolitusest ja oskustest andekate lastega tegelemisel. Lasteaiaõpetajate kohta on täiendkoolituste ja oskuste kohta andekate lastega tegemisel läbi viidud aga vähe uurimusi (Bayraktar et al., 2019; Bildiren *et al.*, 2020; Oral, 2017).

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Andekuse mõiste ja selle kasutamine haridusvaldkonna dokumentides

Pedagoogikateadlased on aastakümneid proovinud välja töötada andekuse ühtset definitsiooni, kuid pole siiani selleni jõudnud, sest aspekte, mida see peaks hõlmama, on palju (Serbak, 2019). Eestis on praegu kasutusel järgmine andekuse definitsioon: “Andekus märgib lapse või noore märkimisväärset erinevust produktiivsuses või jõudluses, võimete arengus ja/või tulemuste kõrges tasemes või originaalsuses ühes (ilmneb anne) või mitmes (ilmnevad anded) valdkonnas võrreldes sarnases (haridus)keskkonnas viibivate eakaaslastega” (HTM NAPO, 2023). Käesolevas töös mõistetakse andeka õppija puhul last (*gifted learner*), kes on kas saavutanud ühes või mitmes valdkonnas eakaaslastest kõrgema taseme või on selleks võimeline, kusjuures eakaaslased on sarnaste kogemuste ja keskkonnaga (NAGC, 2018). Samuti kasutatakse töös mõisteid “andekas” ja “võimekas” sünonüümideks.

Ühe tuntuma ja sageli andekuse selgitamiseks kasutatava mudeli on loonud psühholoog Renzulli, kelle arvates avaldub andekus kolme omaduse kombinatsioonis – loovuse, kõrgete võimete ja pühendumuse olemasolul. Renzulli mudelit on täiendanud F. Mönks, kelle sõnul mõjutab lapses andekuse avaldumist ka ümbritsev keskkond – pere, kool, kaaslased jms (vt joonis 1). Kogu selle süsteemi koosmõjul toimub motivatsiooni ja võimete areng ning nende abil kujunevad välja väärtushinnangud, sotsiaalne kompetentsus ning arusaam edutusest ja edust (Mönks, 1992, viidatud Men'shykova, 2016 j). Selle mudeli kaudu saab selgitada andekuse olemust ja seda mõjutavaid tegureid hariduse kontekstis, sest siin tuuakse esile ka õpetajate (ja haridusasutuse) mõju.

Joonis 1. Andekuse Renzulli-Mönksi mudel (Renzulli, 1979 & Mönks, 1995, tõlgitud Viire Sepp, 2010 poolt)

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas on kirjas, et “erivajadustega lapse, sealhulgas andeka lapse arengu toetamine lasteaias on meeskonnatöö...” (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008), seega võib tõdeda, et andekaid lapsi nähakse erivajadustega lastena. Ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on varasemalt nii erilist andekust kui ka häireid/puudeid käsitletud haridusliku erivajadusena (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010), kuid alates 2018. aasta redaktsioonist andekust seal enam erivajadusena ei määratleta (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2018). Andekust pole eraldi välja toodud ka koolieelse lasteasutuse seaduses (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999) ega põhikooli riiklikus õppekavas (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Seega võib öelda, et kuigi andeka lapse varajane märkamine ja toetamine peaks olema loomulik osa õppetööst, siis riiklikes õppekavades või seadustes ei ole annete toetamisele eriti tähelepanu pööratud ning iga haridusasutus peab ise laste annete tuvastamise meetodid välja töötama. Kuna andekust pole riiklikes õppekavades täpselt määratletud, siis ei keskendu ka haridusasutused piisavalt laste andekuse märkamisele ja toetamisele. Andekate laste õpetamisel on oluline roll hea ettevalmistusega õpetajatel. Koolitatud õpetajad on lasteaedades andekate laste edu alus (GATE, s.a).

1.2. Lasteaiaõpetajate ettevalmistus andeka lapsega töötamiseks

Õpetajate ettevalmistus avaldab suurt mõju õpetamise kvaliteedile ja õppijate õppimisele, seega on oluline uurida, kuidas õpetajad oma tööks ette on valmistatud. Eestis on viimastel aastatel sellele palju panustatud – õpetajakoolitust on nüüdisajastatud, reorganiseeritud ja seda arendatakse pidevalt edasi (Taimalu et al., 2019). Üks suuremaid õpetajatega seotud uurimusi on TALIS (*The Teaching and Learning International Survey*) – OECD rahvusvaheline õpetamise ja õppimise uuring, milles Eestist osalevad kolmanda kooliastme õpetajad ja koolijuhid. Eesti osaleb küll 2018. aastast alates OECD rahvusvahelises alushariduse ja laste heaolu uuringus (Tammemäe et al., 2020), kuid selles ei uurita lasteaiaõpetajaid.

Kooliõpetajate uuringust TALIS 2018 selgus, et ainult 24,4 protsenti kolmanda kooliastme õpetajatest tundis, et nende ettevalmistus eri võimekusega õpilaste õpetamiseks on hea (Taimalu et al., 2019). Õpetajad vajavad rohkem enesetäiendust just erivajadusega laste õpetamisel ja kaasava hariduse põhimõtete rakendamisel. Nende hinnangul puuduvad neil piisavad teadmised ja oskused andekate lastega tegelemiseks (Niinemets, 2020; Ojalill, 2020).

Haridus- ja Teadusministeerium on välja töötanud “Annete märkamise ja toetamise tegevuskava 2022–2027” ning ühe tegevusena on seal välja toodud laste annete tuvastamine ning toetamine koolieelses lasteasutuses. Haridus- ja teadusministeeriumi juhtimisel koostatakse annete tuvastamise juhendmaterjali, mida saab kasutada eri haridustasemetel ja eri haridusliikides. See valmib koostöös Eesti Talendikeskusega 2024. aastal (HTM, 2023).

Eestis on siiani uuritud ainult lasteaiaõpetajate ootusi ja vajadusi koolieelsetes lasteasutustes, kui rühmas on erivajadusega laps (Kaljurand, 2021) ja lasteaiaõpetajate valmisolekut mõjutavaid tegureid erivajadusega lapse kaasamisel (Ploom, 2021). Nendes uurimistöodes leidis kinnitust, et enamik Eesti lasteaiaõpetajaid on tajunud raskusi erivajadustega laste toetamisel ning paljud neist tundsid, et vajaksid oluliselt rohkem tuge. Lasteaiaõpetajad ootavad toetust nii lasteaia juhtkonnalt, tugispetsialistidelt, vanematelt, riigilt kui ka vallalt, et kaasava hariduse rakendamine muutuks õpetajatele ja lastele tulemuslikumaks (Kaljurand, 2021; Ploom, 2021).

Lasteaiaõpetajate hoiakud andekate laste vajaduste ja nende toetamise suhtes on positiivsed ja vajalik oleks õpetajakoolituse õppekavadesse lisada aine, millega üliõpilased saaksid ettevalmistuse andekate laste vajaduste märkamiseks ja toetamiseks (Niinemets, 2020; Ojalill, 2020). Lasteaedades on üheks andekate arengut takistavaks teguriks ka õpetajate vähesed või puuduvad võimalused osaleda koolitustel, mille sisuks on töötamine andekate lastega (Leon, 2016; Lepp, 2016). Eri autorid on välja toonud vajadust täienduskoolitusteks andekate laste teemadel (Kivirand et al., 2020; Konrad & Gabrijelčič, 2015; Ploom, 2021).

Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja bakalaureuse õppekaval on olemas valikaine (3 EAP) “Andekuse märkamine ja toetamine koolieelses eas” (Tartu Ülikool õppeinfosüsteem, 2024) ja Tallinna Ülikooli alushariduse pedagoogi õppekaval valikainena “Andekate ja erivõimeliste õpetamine” (3 EAP) (Tallinna Ülikool õppeinfosüsteem, 2024). Kuna lasteaiaõpetajad mängivad põhirolli andekate laste toetamisel koolieelses lasteasutuses, siis on tähtis, et õpetajad oleks selleks koolitatud ja kvalifitseeritud (Aldosari, 2023). Seega vaadates tulevikku, oleks vaja lasteaiaõpetaja ettevalmistuses õpetada üliõpilastele andekate lastega töötamist kohustusliku aina ja suuremas mahus.

1.3. Lasteaiaõpetaja enesetõhusus andeka lapsega töötades

Õpetaja enesetõhusus on õpetajate subjektiivne uskumus, et nad suudavad mõjutada kõigi laste õppimisvõimet (Bandura, 1982).

Andekate lastega töötamine lasteaias on oluline ning nõuab lasteaiaõpetajatelt erilisi teadmisi ja oskusi (Robinson & Noble, 2019). Õpetajate enesetõhusus mängib olulist rolli õpetajate võimes toetada edukalt andekate laste arengut ja vajadusi (Tschannen-Moran & Woolfolk, 2007). Mitmed uurimused on näidanud, et õpetajate enesetõhusus on seotud nende pedagoogiliste uskumuste ja enesehinnanguga, mis võivad mõjutada õpetajate valmisolekut rakendada erinevaid õpetamisstrateegiaid, mis toetavad andekate laste arengut (Klassen & Tze, 2014). Laste saavutustes mängib õpetaja enesetõhusus olulist rolli, sest lasteaiaõpetaja on oma rühma lastele peamiseks eeskujuks ning see avaldab tugevat mõju laste edasisele arengule, motivatsioonile ja edukusele (Guo *et al.*, 2012, Tschannen- Moran & Woolfolk, 2001).

Türgi uuringust selgus, et andekate lastega tegelemisel esines õpetajatel mitmesuguseid raskusi – õpetajad tõdesid laste õpetamisel enda madalat enesetõhusust (Bildiren *et al.*, 2020). Aafrikas uuriti õppivate õpetajate enesetõhusust andekate õpilaste õpetamisel. Uuringu tulemused näitasid, et paljudel õpetajatel on positiivne suhtumine andekate laste õpetamiseks olemas, kuid nende enesetõhusus selle juures on üpriski madal, mis võib tuleneda sellest, et neil puudub piisav praktiline kogemus ja teadmised andekatest lastest (Opoku *et al.*, 2023).

Oluline on märkida, et lasteaiaõpetajate enesetõhususe tõstmiseks on erinevaid lähenemisviise (Tschannen-Moran & Hoy, 2007). Näiteks võib enesetõhusust suurendada erialaste ja professionaalsete koolitustega, mis keskenduvad spetsiaalselt andekate lastega töötamisele (Renzulli & Park, 2000). Positiivne suhtumine ja emotsionaalne stabiilsus aitavad samuti säilitada õpetajal kõrgemat enesetõhusust ning tulla toime väljakutsetega, mis mängivad olulist rolli laste õppeedukuses (Oplatka & Eizenberg, 2021).

Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukavas 2022–2027 on fookuses andepoliitika, mis aitab toetada kaasava hariduse põhimõtet (HTM, 2023). Nii Eestis kui ka mujal on andekuse uuringud keskendunud just eelkõige lapseale (Põlda, 2018) ning kuna andekust ja andekaid lapsi on varasemalt korduvalt uuritud (Kaya, 2020; Laul, 2018; Men'shykova, 2016; Põlda 2018), siis antud bakalaureusetöös keskendutakse lasteaiaõpetajatele.

Töö autoritele kui lasteaiaõpetajatele on oluline uurida andekate lastega töötamist ning õpetajate soove ja ettevalmistust. Töö teoreetilisest osast lähtuvalt on bakalaureusetöö uurimisprobleem see, et pole teada, millisena tajuvad lasteaiaõpetajad oma enesetõhusust ja ettevalmistust tööks andekatega. Sellest lähtuvalt on bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada

lasteaiaõpetajate hinnangud enda ettevalmistuse ja enesetõhususe kohta andeka lapsega töötamisel koolieelses lasteasutuses.

Uurimistöö eesmärgist lähtuvalt sõnastati kolm uurimisküsimust:

1. Missugused on lasteaiaõpetajate hinnangud oma enesetõhususele töös andekate lastega?
2. Missugune on lasteaiaõpetajate tajutud ettevalmistus tööks andekate lastega?
3. Milliseid täienduskoolitusi vajavad lasteaiaõpetajad endi sõnul tööks andekate lastega?

2. Metoodika

Käesolevas bakalaureusetöös kasutati kvantitatiivset uurimisviisi, mis võimaldab uurida suuremat valimit ning sobib hästi hinnangute kogumiseks. Kvantitatiivne uurimistöö keskendub arvudele, kasutab sageli statistilist analüüsi ning pöörab tähelepanu uuritava nähtuse mõõtmisele. Kvantitatiivse uurimistöö eesmärk on kindlaks teha seisukohtade või teatud hoiakute esinemissagedused (Encyclopaedia Britannica Online, 2009).

2.1. Valim

Bakalaureusetöös kasutati mugavusvalimit, st lähtuti lihtsa leitavuse, kättesaadavuse ja koostöövalmiduse põhimõttest (Õunapuu, 2014). Töö autorid valisid endale tuttavad ja internetist otsides esimesena välja tulnud Eesti lasteaiad. Uurimuses osalemise ainsaks kriteeriumiks oli, et õpetaja töötaksid lasteaias. Uurimuses osalemiseks saadeti kutse 57-sse lasteaeda, millest 22 võtsid uurimusest osa ning vastanuid oli kokku 97. Uurimuses osalenud lasteaiaõpetajate vanus oli 21–70 aastat, keskmiseks vanuseks 42,1 aastat ($SD = 11,7$). Vastanute kõige lühem tööstaaž oli üks aasta ja kõige pikem 48 aastat, keskmine uurimuses osalenud lasteaiaõpetaja tööstaaž oli 14,2 aastat ($SD = 11,7$). 71 protsenti vastanutest oli varasemalt andekate lastega töötanud ning 29 protsenti polnud.

2.2. Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati ankeeti (vt lisa 1). Küsimustik koosnes kolmest osast. Esimeses osas oli 14 suletud väidet õpetaja enesetõhususe kohta, mida mõõdeti varasemas uurimuses kasutatud skaalaga *Gifted Education Self-efficacy Scale for Teachers* (GESST, Tortop, 2014). Skaala tõlgiti töö ühe autori poolt inglise keelest eesti keelde ja sõnastuse vaatas üle eesti keele õpetaja. Tagasitõlget ei tehtud. Ankeedi teises osas oli 16 suletud väidet tajutud ettevalmistuse kohta tööks andeka lapsega. Siin lähtuti TALIS 2018 uurimuse

vastavasisulistest küsimustest (Taimalu et al., 2019). Õpetajad said hinnanguid anda viie palli skaalal, kus 1 – *ei ole üldse nõus* ja 5 – *olen täiesti nõus*. Lisaks sisaldas ankeet suletud küsimusi vastaja soo, vanuse ja õpetaja tööstaaži kohta ning avatud küsimust andekate teemal enesetäiendamise vajaduste kohta.

Andmeid koguti elektroonse küsimustikuga keskkonnas Google Forms ja küsimustele vastamine võttis aega keskmiselt seitse minutit. Küsimustik edastati elektroonse lingina direktoritele, kes saatsid selle omakorda edasi lasteaiaõpetajatele. Lisaks postitati küsimustik Eesti Lasteaednike Liidu Facebooki lehele.

Valiidsuse tõstmiseks viidi läbi pilootuuring, mille eesmärk oli välja selgitada küsimuste selgus ja üheselt mõistetavus. Selles osales kolm töötavat lasteaiaõpetajat, kes andsid küsimustiku sobivusele oma hinnangu. Piloteerimisel osalenud õpetajad leidsid, et küsimustik on hästi koostatud ja arusaadav ning ettepanekud parandusteks ja muutusteks puudusid.

Esialgul anti õpetajatele küsimustikule vastamiseks aega üks nädal. Lasteaia direktoritele saadeti kaks meeldetuletust – alguses ühe ja siis kahe nädala möödudes. Ankeet oli anonüümne, konkreetsete lasteaedade ega õpetajate isikute tuvastamist võimaldavat infot ei küsitud. Uurimuses kasutatud küsimustik suleti kohe pärast tähtaega ja tulemused jäid nähtavaks ainult töö autoritele. Saadud andmed talletati Google Forms keskkonda kuni bakalaureusetöö kaitsmiseni, seejärel kustutati.

2.3. Andmeanalüüs

Esimese ja teise uurimisküsimuse andmete analüüsimiseks need korrastati ja kodeeriti MS Exceli programmis ning seejärel analüüsiti neid andmetöötlusprogrammis JASP. Andmete analüüsimisel kasutati kirjeldavat statistikat (keskmised, standardhälbed, protsendid). Tortopi (2014) uurimuses esitatud kategooriatele (vt lisa 2) tuginedes arvutati koondkeskmised samasse enesetõhususe kategooriasse kuuluvate väidete kohta. Iga kategooria kohta arvutati ka reliaablus (Cronbachi alfa, vt lisa 2).

Tulemused lasteaiaõpetajate tajutud ettevalmistuse kohta grupeeriti kolme rühma küsimuste temaatika järgi: koolitused, õpetajate teadmised ja oskused ning õpetajate toetamine (vt lisa 3).

Kolmanda uurimisküsimuse puhul analüüsiti avatud küsimuse vastuseid, kus sisu sarnasuse põhjal moodustati üheksa kategooriat. Andmeanalüüsi usaldusväärsuse tõstmiseks kategoriseerisid töö autorid kõigepealt kumbki omaette, sõltumata teineteisest. Seejärel jagati

saadud kategooriaid ja analüüsi koostöös. Mitteühtivad kategooriad arutati läbi, kuni saavutati konsensus.

Viiest enesetõhususe kategooriast nelja reliaablus on piisavalt kõrge (suurem kui 0,7) (vt lisa 2). Vastutusega seotud kategooria reliaablus on madal, mis võib tähendada, et küsimustiku väited ei pruugi täpselt mõõta õpetaja vastutust andeka lapse õpetamisel. Kõrge reliaablus tähendab, et mõõtevahend annab muutumatuid tulemusi ja seda võib pidada usaldusväärseks.

Õpetaja ettevalmistuse kategooriatel “Koolitused” ning “Õpetajate toetamine” on madal reliaablus (vt lisa 3). Vastanud võisid mõista küsimust erinevalt, samuti oli neid kategooriates üsna vähe väiteid, mis võib samuti reliaablust mõjutada.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate hinnangud enda enesetõhususe ja ettevalmistuse kohta andeka lapsega töötamisel koolieelses lasteasutuses. Järgnevalt esitatakse tulemused uurimisküsimuste kaupa. Lasteaiaõpetajate enesetõhususe ja ettevalmistuse kirjeldav statistika kategooriate kaupa on esitatud tabelites 4 ja 5. Lisaks on töö lisades (lisa 4 ja 5) esitatud enesetõhususe ja ettevalmistuse tulemused (õpetajate osakaalud) ka üksikväidete kaupa, et oleks võimalik saada detailsem ülevaade.

Tabel 4. Lasteaiaõpetajate andekate lastega töötamise enesetõhususe miinimumid, maksimumid, koondkeskmised ja standardhälbed kategooriate kaupa

	Min	Max	Keskmine	SD
Isikuomadused	2,6	5	4,3	0,68
Akadeemiline kvalifikatsioon	1	5	3,9	0,96
Mentorluse kvalifikatsioon	1	5	3,6	0,91
Loovust edendav kvalifikatsioon	1	5	3,5	0,93
Vastutus	1	5	3,4	1,13

Märkused. Min – miinimum; Max – maksimum; SD – standardhälve

Kõige kõrgemaks on õpetajad hinnanud oma enesetõhusust kategoorias “Õpetaja isikuomadused” (koondkeskmine 4,3), mis tähendab seda, et õpetajad usuvad, et nad suudavad olla andekaid lapsi õpetades kannatlikud, luua nendega häid suhteid ja panna andekaid lapsi ennast usaldama (vt lisa 4, väited 8–10).

Enesetõhususes järgnes sellele “Akadeemiline kvalifikatsioon” (koondkeskmine 3,9), mis tähendab, et õpetajad hindasid oma teadmisi andekate laste õpetamiseks ja neile tegevuste kavandamiseks üpris kõrvalt (vt lisa 4, väited 1 ja 4).

Veidi madalamalt hindasid õpetajad oma enesetõhusust valdkonnas “Mentorluse kvalifikatsioon” (koondkeskmine 3,6), mis tähendab, et õpetajad arvavad, et nad küll oskavad juhendada andekaid lapsi nende iseseisval õppimisel, suunata nende individuaalset arengut ning pakkuda neile emotsionaalset tuge ja tõhusat juhendamist (vt lisa 4, väited 2–5), kuid on selles veidi ebakindlamad kui eelnevas kahes kategoorias.

Enesetõhusus kategoorias “Loovust edendav kvalifikatsioon” (koondkeskmine 3,5) on tulemus suhteliselt sama kui eelmises, mis tähendab, et õpetajad usuvad, et nad suudavad motiveerida ja õpetada andekaid lapsi leidma lahendusi eri vaatenurkadest (vt lisa 4, väited 11–13), kuid seda vähem kui esimeses kahes kategoorias.

Kõige madalamaks on õpetajad hinnanud oma enesetõhusust kategoorias “Vastutus” (koondkeskmine 3,4), mis tähendab, et lasteaiaõpetajad tunnevad end kõige ebakindlamalt siis, kui peavad vastutama andekate laste toetamise eest (vt lisa 4, väited 6–7). Siiski saab öelda, et 5-pallisel skaalal olid kõigi kategooriate koondkeskmised üle 3,0.

Tabel 5. Lasteaiaõpetajate hinnangud oma ettevalmistuse kohta tööks andekate lastega - miinimumid, maksimumid, koondkeskmised ja standardhälve kategooriate kaupa

	Min	Max	Keskmine	SD
Õpetajate teadmised ja oskused	1	5	3,0	1,20
Õpetajate toetamine	1	5	2,6	1,32
Õpetajate koolitused	1	5	2,3	1,32

Märkused. Min – miinimum; Max – maksimum; SD – standardhälve

Kõige kõrgemaks (koondkeskmine 3,0) on lasteaiaõpetajad hinnanud oma ettevalmistust kategoorias “Õpetajate teadmised ja oskused” (vt tabel 5). Üle poolte (60%) vastanud õpetajatest on lugenud õppekirjandust andekate lastega töötamiseks (vt väidete kaupa esitatud vastuste osakaalusid Lisa 5). Samas alla poolte (41%) õpetajatest on õppinud kolleegilt, kuidas andekaid lapsi õpetada. Selle kategooria vastused näitavad õpetajate motiveeritust ennast ise arendada, lugedes vastavat õppekirjandust ja õppides kolleegilt.

Pooled õpetajatest (51%) on teadlikud võimalustest, kuidas lasteaias andekaid lapsi toetada, ja 52% õpetajatest on lasteaias kasutanud andeka lapse toetamisel erimeetodeid (projektõpe, Reggio Emilia jm). Ainult 13% õpetajatest on osalenud projektides, mis toetavad andekate laste õpetamist.

43% õpetajatest leiab, et nende praegused teadmised ei toeta neid andekate laste õpetamisel. Uuringu tulemused näitasid, et enamik lasteaiaõpetajatest (91%) soovib saada uusi teadmisi andekate laste toetamiseks. 57% õpetajatest teeb koostööd lastevanematega lapse andekuse arendamiseks. Haridus- ja Teadusministeeriumi „Annete märkamise ja toetamise tegevuskavast aastatel 2022–2027“ ei ole teadlikud 74% lasteaiaõpetajatest, sellest järeldeb, et õpetajaid tuleks rohkem teavitada, et Eestis on selline dokument välja töötatud.

Kategooria “Õpetajate toetamine” koondkeskmine (2,6) on madal, tulemustest selgus, et õpetajaid ei toetanud nende töös andekate lastega ei juhtkond ega ka tugispetsialistid (vt

lisa 5, väited 3 ja 8). 62% õpetajatest leiab, et ka koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava ei toeta neid andekate laste õpetamisel.

Kategooria “Õpetajate koolituste” koondkeskmine (2,3) on samuti madal, tulemustest selgus, et õpetajad on saanud endi hinnangul vähesel määral koolitusi andekate laste õpetamise kohta (vt lisa 5, väited 1–2, 5). 55% lasteaiaõpetajatest ei saanud enda hinnangul õpetajaks õppides teadmisi, kuidas andekaid lapsi koolieelses lasteasutuses õpetada. Tulemustest selgus, et 74% lasteaiaõpetajatest ei ole viimase viie aasta jooksul osalenud koolitustel andekate laste õpetamise kohta. Ligi kolmveerand (70%) uurimuses osalenud lasteaiaõpetajatest ei ole osalenud ühelgi täienduskoolitusel, mis oleks toetanud õpetaja igapäevast tööd andekate lastega.

Lasteaiaõpetajad soovisid andekusega seoses erinevaid koolitusi. Andmeanalüüsis tekkis üheksa kategooriat (lisa 6). Üllatuslikult kõige sagedamini töid vastanud õpetajad välja, et selliste koolituste järele **polegi vajadust (18 korda)**: “Ei tunne millegi järele vajadust, oman piisavalt kogemusi” (2). Kõige rohkem mainiti aga koolitusvajadusi seoses **andekuse toetamisega (17)**, kus õpetajad töid välja näiteks selliseid teemasid: ”Toetamine igapäevategevustes” (14), “motivatsiooni ja huvi toetamine” (2), “sooviks saada koolitust spetsiaalselt andekate laste toetamisest rühmas, kus palju lapsi (1)”.

Järgmisena sooviti kuulda **praktilistest kogemustest (14)**: “Päris eluliste näidete järgi” (8), “praktikute kogemus, mis toetub teoreetilistele teadmistele” (6); **andekuse märkamisest (11)**: “Kuidas andekaid lapsi üldse märgata ja mida esimeste sammudena ette võtta” (7), “kuidas andekaid lapsi ära tunda” (4); **andekuse ülevaatest (9)**: “Mis see täpselt ikkagi on ja kuidas avaldub” (6), ”tunnen vajadust algkoolituse järele” (3); **ressursside (aja) leidmisest (5)**: “Kuidas jagada enda niigi nappe ressursse, leidmaks viise andekate laste toetamiseks” (3), ”iga andekas laps on omanäoline ja töötamine eeldab aega ja keskkonda, mida tavarühmas ei ole” (2); **andekast lapsest kaasava hariduse keskkonnas (4)**: “Andekas laps kaasavat haridust rakendavas keskkonnas” (2), ”kuidas töötada efektiivselt rühmas, kus on andekad, erivajadusega lapsed koos” (2); **motiveerimisest (3)**: “Motivatsiooni ja huvi toetamine õppimises” (2), ”kuidas võita lapse tähelepanu läbi mängu” (1). Lisaks toodi välja veel **erinevaid koolitusi (16)**: “Kõik, mis puudutab andekust” (13), ”ükskõik millistest, kuna praegu ei ole üldse” (2), “koostöö lapsevanematega, kelle laps on andekas”.

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate hinnangud enda ettevalmistuse ja enesetõhususe kohta andeka lapsega töötamisel koolieelses lasteasutuses.

Järgnevas peatükis arutletakse saadud tulemuste üle, võrreldakse neid nii varem tehtud uuringutega kui ka töös esitatud ettevalmistuse ja enesetõhususe teooriaga.

Bakalaureusetöö esimese uurimisküsimuse **“Missugused on lasteaiaõpetajate hinnangud oma enesetõhususele tööks andekatega?”** vastustest selgus, et õpetajate hinnangud oma enesetõhususele olid üsna kõrged (kõigil üle 3,5, vaid vastutuse kategoorial alla 3,4). Bildiren jt. leidsid, et õpetajate enesetõhusus oli pigem madal (kõrgeim 3,3 ja madalaim 2,6) (Bildiren et al., 2020). Meie tulemused seda aga ei kinnita, sest kõigi kategooriate puhul olid hinnangud üle skaala keskmise. See võib tuleneda sellest, et viimastel aastatel on hakatud andekatele lastele rohkem tähelepanu pöörama ning õpetajakoolituse õppekavadesse on lisatud erinevaid valikaineid nagu näiteks “Andekuse märkamine ja toetamine koolieelses eas” (Tartu Ülikool õppeinfosüsteem, 2024) ja “Andekate ja erivõimeliste õpetamine” (Tallinna Ülikool õppeinfosüsteem, 2024), mis keskenduvadki just andekusele. Samuti on välja töötatud andekuse märkamise ja andekate toetamise tegevuskava 2022-2027 (HTM, 2023), mida õpetajad saavad kasutada.

Õpetajad hindasid oma enesetõhusust kõige kõrgemaks kategoorias “Õpetaja isikuomadused”, mille sisu üheks punktiks on see, et õpetaja suudab luua usaldava kontakti andeka lapsega. See on väga oluline, sest Renzulli mudelit täiendanud Mönksi sõnul mõjutab lapses andekuse avaldumist kool, meie kontekstis lasteaed ning kui õpetaja ja lapse vahel on üksteist usaldav side, siis usume, et see aitab andekuse avaldumisele kindlasti kaasa (Mönks, 1992, viidatud Men'shykova, 2016 j).

Varasemates uuringutes on tulnud välja, et õpetaja kõrge enesetõhusus aitab viia õppijate paremate tulemusteni, mis omakorda aitab neil keerukamates olukordades paremini toime tulla (Bandura, 1982; Tschannen- Moran & Woolfolk, 2001). Sellest lähtudes on positiivne et meie uuringus osalenud lasteaiaõpetajate enesetõhusus oli üle skaala keskmise. See võimaldab järeldada, et lasteaiaõpetajate kõrge enesetõhusus aitab kaasa andekate laste paremale õpetamisele ja tulevikule.

Bakalaureusetöö teise uurimisküsimuse **“Missugune on lasteaiaõpetajate tajutud ettevalmistus tööks andekatega?”** vastustest selgus, et üle poolte õpetajate hinnangul nende endi praegused teadmised toetavad neid andekate laste õpetamisel koolieelses lasteasutuses. Niinemets (2020) ja Ojalill (2020) uurimustest selgus, et õpetajate endi hinnangul puuduvad

neil piisavad teadmised ja oskused andekate lastega tegelemiseks. Siit saab järeldada, et õpetajate teadmised on paranenud andekate lastega töötamisel. Õpetajate enda huvi ja motivatsioon on tõusnud, et ise lisainfot juurde otsida. Õpetajad küsivad kolleegidelt abi ja loevad ise juurde andekate laste teemadel.

Andekate laste õpetamisele koolieelses lasteasutuses on hakatud rohkem tähelepanu pöörama alles viimasel ajal, seega vajab see valdkond tähelepanu ja uurimist Eestis. TALIS 2018 uuringust (Taimalu et al., 2019) selgus, et viimase viie aasta sees kvalifikatsiooni omandanud kolmanda kooliastme õpetajatest vähem kui kolmveerand märkis, et nende ettevalmistus sisaldas eri võimekusega õppijate õpetamist ja ainult kolmandik õpetajatest tundis ennast hästi ettevalmistatuna eri võimekusega õpilaste õpetamisel. Käesoleva bakalaureusetöö uurimistulemused näitasid, et umbes pooled õpetajatest said õpetajaks õppides teadmisi, kuidas andekaid lapsi koolieelses lasteasutuses õpetada ja 53 lasteaiaõpetajat tunneb ennast kindlalt andekate laste õpetamisel. Sellest tulenevalt järeldame, et õpetajate kindlustunne andekate laste õpetamisel on kasvanud. Võib ka järeldada, et tulemuste erinevus tuleneb ka sellest, et lasteaiaõpetajad tunnevadki, et on paremini ettevalmistatud, sest nemad töötavad väikeste lastega. TALIS uurimuses aga olid õpetajad, kes õpetasid 7.-9. klassi õpilasi ja selles vanuses andekatega töötamine võibki õpetajale tunduda keerulisem ja suuremat ettevalmistust nõudev.

TALIS 2018 uuring näitas, et õpetajat on tähtis tema esimestel tööaastatel toetada. See on oluline, et õpetajad oleks kutsekindlad (Taimalu et al., 2019). Antud bakalaureusetöö tulemused kinnitasid, et lasteaiaõpetajad tunnetavad lasteaia juhtkonna ja tugispetsialistidelt siiski vähest tuge andekate lastega töötamisel. Antud tulemustele toetudes arvavad tööautorid, et oletatav põhjus võib olla vähene koostöö lasteaia õpetajate, tugispetsialistide ja juhtkonna vahel. Siit ettepanek järgnevatele uurimustele – võiks uurida, kuidas mõjutab õpetajate koostöö juhtkonna ja tugispetsialistidega andekate laste õpetamist. Õpetajad leidsid ka, et koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava ei toeta lasteaiaõpetajaid andekate laste õpetamisel. Vaja oleks teha muudatusi koolieelses lasteasutuse riiklikus õppekavas, et õpetajad tunneksid ennast rohkem toetatult, õpetades andekaid lapsi.

Haridus- ja Teadusministeerium on “Annete märkamise ja toetamise tegevuskava 2022–2027” küll välja töötanud, aga antud uurimusest selgus, et enamik õpetajaid ei olnud sellisest dokumendist teadlikud. Töö autorid arvavad, et oluline on teha rohkem teavitustööd, et lasteaiaõpetajateni jõuaks vajalik teave, et toetada neid andekate laste õpetamisel.

Õpetajate hoiakud enesetäiendamisse on positiivsed ja Eesti õpetajad on võrreldes teiste OECD riikide õpetajatega kõrgelt motiveeritud, mida kinnitas ka käesolev uurimus. Nii

TALIS 2018 uurimus (Taimalu et al., 2019) kui ka käesolev bakalaureusetöö kinnitasid, et enesetäiendamise esimesel kohal on õpetajatel erialase kirjanduse lugemine ning sellele järgnevad kursused ja seminarid. Koolitused annavad küll teadmisi, kuid lisaks uute oskuste õppimisele on vaja õpetajatel muuta ka oma hoiakuid (Taimalu et al., 2019). Bakalaureusetöö tulemustest selgus, et enamik lasteaiaõpetajatest on motiveeritud ja soovivad saada uusi teadmisi andekate laste õpetamiseks. Sellest järeldub lasteaiaõpetajate täiendusõppe olulisus ja sellesse tuleb riiklikul tasemel rohkem panustada.

Üle poolte lasteaiaõpetajatest ei saanud enda hinnangul õpetajaks õppides teadmisi, kuidas andekaid lapsi koolieelses lasteasutuses õpetada. Sellest võib järeldada, et vanematel õpetajatel varasematel aastatel puudus võimalus õppida lasteaiaõpetaja õppekaval andekate lastega töötamist. Sellest tulenevalt kinnitas ka Ojalill (2020) uurimustöö vajadust õpetajakoolituse õppekava täiendamiseks. Praegustes lasteaiaõpetaja õppekavades on olemas erinevad valikained, mis õpetavad andekate lastega töötamist.

Õpetajate ettevalmistus aitab tõsta ka õpetajate enesetõhusust, mis mõjutab nende tööga hakkama saamist ja otsuseid. Õpetajate ettevalmistuses sisalduvate elementide ja õpetajate enesetõhususe vahel leiti TALIS 2018 uuringus (Taimalu et al., 2019) olulisi positiivseid seoseid. Käesoleva töö autorid on seisukohal, et õpetajate ettevalmistus on seotud tugevalt õpetaja enesetõhususega ja õpetajatöö õnnestumisega. Kokkuvõtvalt näitavad tulemused, et lasteaiaõpetajad vajavad erialasel ettevalmistusel rohkem teadmisi andekate laste õpetamiseks ja täienduskoolitusi lasteaias andekate lastega töötamiseks.

Bakalaureusetöö kolmanda uurimisküsimuse “**Milliseid koolitusi vajavad lasteaiaõpetajad andekate laste õpetamisel?**” tulemuste analüüsimisel selgus, et sarnaselt varasemate uurimuste tulemustega (Niinemets, 2020; Ojalill, 2020) soovivad õpetajad rohkem teadmisi ja kogemusi just andekate laste toetamise kohta rühmas. Kokkuvõtvalt saab öelda, et kõige enam soovitakse koolitusi andekuse märkamise, toetamise ja praktiliste võtete kohta ning üldjuhul ei soovi koolitusi need lasteaiaõpetajad, kellel on suurem tööstaaz (22+) ning aastatega tulnud kogemused ja piisav ettevalmistus. Koolitusvajadust ei tunne ka õpetajad, kelle rühmas pole hetkel andekaid lapsi.

Töö praktilise väärtusena peavad autorid oluliseks tähelepanu suunamist õpetajate toetamisele koolieelses lasteasutuses andekaid lapsi õpetades. Samuti tooksime välja, et kaasava hariduse kontekstis on tähtis andekate lastega töötavatesse õpetajatesse rohkem ka riiklikul tasemel panustada ning pakkuda neile rohkem sellealaseid täienduskoolitusi. Eri

autorid on nentunud vajadust täienduskoolitusteks andekate laste teemadel (Kivirand et al., 2020; Konrad & Gabrijelčič, 2015; Ploom, 2021).

Antud töö piiranguna võiks välja tuua, et nii enesetõhususe kui ka ettevalmistuse hinnangute skaala tulemusi analüüsid selgus, et mõne ploki reliaablus oli liiga madal (alla 0,7). Siit ettepanek tulevasteks uurimusteks – lisada tasuks rohkem kui kolm väidet ploki kohta. Varem on Eestis uuritud lasteaiaõpetajate ja lasteaiaõpetajaks õppivate üliõpilaste hoiakuid andekate õpilaste suhtes ning käesolevas töös uuriti lasteaiaõpetajate ettevalmistust ja enesetõhusust andekate lastega töötades. Veel võiks aga uurida lasteaiaõpetajate ning tugispetsialistide ja juhtkonna omavahelist koostööd andekate laste õpetamisel, sest varase märkamise ja toetamise saab andekuse arengut soodustada ning ennetada võimalikke probleeme.

Käesolev bakalaureusetöö pani õpetajaid mõtlema enda töökogemusele andekate lastega ja kuidas nad saaksid veel paremini neid toetada. Edaspidi saavad õpetajad andekate lastega teadlikumalt töötada, kasutades näiteks Haridus- ja Teadusministeeriumi “Andekuse märkamise ja toetamise tegevuskava 2022–2027” ning 2024. aastal valmivat annete tuvastamise toetamise juhendmaterjali.

Tänusõnad

Töö autorid tänavad kõiki lasteaiaõpetajaid, kes olid nõus nende uurimistööst osa võtma ning andma oma panuse andekate laste uurimisvaldkonda. Samuti tänavad nad eesti keele õpetajat, kes aitas nende töö sõnastuse üle vaadata, oma pereliikmeid, kes toetasid neid õpingutes, ning juhendajat Merle Taimalut, kelle toel on käesolev bakalaureusetöö valminud.

Autorsuse kinnitus

Töö autorid jagasid omavahel teemad ära (Greete – ettevalmistus ja Anette – enesetõhusus) ning keskendusid nendele terve töö vältel üksteist abistades. Mõlemad töö autorid otsisid lasteaedu, kuhu uurimuse ankeet edastati. Töö kirjutamisel ja vormistamisel panustasid töö autorid võrdselt.

Kinnitame, et oleme koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud, lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Lasteaiaõpetajate hinnangud oma ettevalmistuse ja enesetõhususe kohta 19

Anette Siinvert

/allkirjastatud digitaalselt/

Greete Koit

/allkirjastatud digitaalselt/

Kasutatud kirjandus

- Aldosari, D. H. (2023). Exploring public and private preschool teachers' beliefs and practices regarding gifted children from three to six years old in Riyadh, Saudi Arabia, *Early Years*, 43:2, 257-269.
- Amend, E. R., Kircher-Morris, E., & Gore, J. L. (2023). *A Parent's Guide to Gifted Children: A Resource for Caregivers and Advocates*. SCB Distributors.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122–147. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>
- Bayraktar, H. V., Ateş, H. K. & Afat, N. (2019). An analysis on the relationship between primary school teachers' self-efficacy beliefs and attitudes towards gifted education, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 10(38) 1099-1124. Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Yayıncılık. <https://doi.org/10.11591/ijere.v9i4.20670>
- Bildiren, A., Gür, G., Sağkal, A. S., & Özdemir, Y. (2020). The perceptions of the preschool teachers regarding identification and education of gifted children. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education*, 21(2), 329-356. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.572326>
- Britannica Online Encyclopedia. (2009). <https://www.britannica.com/EBchecked/topic/20528756/science>
- Gate Association for Teaching and Education (GATE).(s.a.). <https://www.gate-academy.net/>
- Guo, Y., Connor, C. M., Yang, Y., Roehrig, A. D., & Morrison, F. J. (2012). The effects of teacher qualification, teacher self-efficacy, and classroom practices on fifth graders' literacy outcomes. *The Elementary School Journal*, 113(1), 3–24. <https://doi.org/10.1086/665816>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2023). *Andekuse märkamise ja andekate toetamise tegevuskava 2022-2027*. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-04/Andekate%20tegevuskava%20pikk_2023_06.04_k%C3%BCIjendatud_rev.pdf
- Häidkind, P., & Oras, K. (2016). *Kaasava hariduse mõiste ning õpetaja ees seisvad ülesanded lasteaedades ja esimeses kooliastmes*. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. *Estonian Journal of Education*, 4(2), 60-88.
- Kaljurand, Ü. (2021). *Lastaiaõpetaja ootused ja vajadused, kui ühes rühmas on erivajadusega laps*. Bakalareusetöö. Tartu Ülikool. Narva Kolledž.
- Kaya, N.G. (2020). *Supporting of gifted children's psychosocial developments in preschool period*. *Psychology Research on Education and Social Sciences*, 1(1), 25-30. https://www.researchgate.net/publication/353829641_Supporting_of_gifted_children%27s_psychosocial_developments_in_preschool_period
- Kivirand, T; Leijen Ä; Lepp, L; Malva, L. (2020). *Erinumber "Õpetaja professionaalsus ja professionaalne areng"*. Eesti Haridusteaduste Ajakiri 2020 nr 8(1). <https://eha.ut.ee/14>
- Klassen, R. M., & Tze, V. M. C. (2014). Teachers' self-efficacy, personality, and teaching effectiveness: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 12, 59–76. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2013.10.002>
- Konrad, S. Č., & Gabrijelčič, M. K. (2015). Professional competences of preschool teachers for working with gifted young children in Slovenia. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 3(2), 65-78. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jegys/issue/38552/447193>
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I 2008*, 23, 152. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Koolieelse lasteasutuse seadus (1999). *Riigi Teataja I 1999*, 27, 387.

- <https://www.riigiteataja.ee/akt/77275>
Kutsekoda (2020). Kutsestandard. Õpetaja, tase 6.
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10494424>
- Kwon, K.-A., Hong, S.-Y., & Jeon, H.-J. (2017). Classroom Readiness for Successful Inclusion: Teacher Factors and Preschool Children's Experience with and Attitudes Toward Peers with Disabilities. *Journal of Research in Childhood Education*, 31(3), 360–378. <https://doi.org/10.1080/02568543.2017.1309480>
- Laul, E. (2018). *Andekate õpilaste toetamine Võrumaa koolides*. Magistritöö. Tartu Ülikool. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/61490/laul_evelin_ma.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lepp, L-L. (2016). *1–6-aastaste laste intellektuaalse andekuse avaldumise erinevates arenguvaldkondades pep-3 testi tulemuste põhjal*. Magistritöö. Tartu Ülikool. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/0d5e7462-c1e3-460b-8237-0843cdc767ea/content>
- Lilleoja, L., Meesak, A-M., Peterson, T., Tammemäe, T., Tuul, M. (2020). IELS Rahvusvaheline alushariduse ja laste heaolu uuring. https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-04/iels_raport_2020.pdf
- Men'shykova, N. (2016). Andekuse avastamise ja toetamise meetodid koolieelses eas (Pedagoogide arvamuste näitel). Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Niinemets, J. (2020). *Lasteaiaõpetajate arusaamad laste annete toetamisest arendavate tegevuste kaudu*. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool. <https://www.etera.ee/zoom/84349/view?page=1&p=separate&tool=info>
- Ojalill, K. (2020). *Lasteaiaõpetajate ja õpetajakoolituse üliõpilaste hoiakud andekate laste hariduse suhtes*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Opoku, M. P., Nketsia W., Amponteng M., Mprah K. W., & Kumi O. E. (2023). Attitudes and Self-Efficacy of Preservice Teachers Toward Teaching Gifted and Talented Students. *Journal for the Education of the Gifted*, 46(2). <https://doi.org/10.1177/01623532231162673>
- Oplatka, I., & Eizenberg, M. (2021). Preschool teachers emotional labor and professional identity: An integrative conceptualization and a call for research. *Early Childhood Education Journal*, 49(1), 47-58.
- Oral, E. (2017). Examination of Pre-School Teachers' Self-Efficacy Beliefs and Self-Efficacy Regarding Gifted Education. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 5(4), 49-58. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/486809>
- Pelatti, C. J., Dynia, J. M., Logan, J. A. R., Justice, L. M., & Kaderavek, J. (2016). Examining Quality in Two Preschool Settings: Publicly Funded Early Childhood Education and Inclusive Early Childhood Education Classrooms. *Child Youth Care Forum*, 45, 829–849. <https://doi.org/10.1007/s10566-016-9359-9>
- Ploom, P-R. (2021). *Lasteaiaõpetajate kirjeldused valmisolekut mõjutavatest teguritest erivajadustega laste kaasamisel, kogemustest ja koostööst lapsevanematega ning spetsialistidega erivajadustega laste kaasamiseks*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010). *Riigi Teataja I 2010, 41, 240*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410pohikoo>
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2018). *Riigi Teataja I, 22.01.2018, 3*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I, 14.01.2011, 1*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>
- Põlda, H. (2018). *Andekusfenomeni konstrueerimine avalikus kommunikatsioonis*. Doktoritöö. Tallinna Ülikool, Humanitaarteaduste Instituut.

- <https://www.etera.ee/zoom/50583/view?page=4&p=separate&tool=info&view=0,0,2068,2835>
- Reid, E., Boettger, H. (2015). Slavonic Pedagogical Studies Journal: The Scientific Educational Journal. Gifted education in various countries of Europe. (p 158- 171). https://www.researchgate.net/profile/Eva-Reid-3/publication/282133674_GIFTED_EDUCATION_IN_VARIOUS_COUNTRIES_OF_EUROPE/links/56043b5408aeb5718fee618/GIFTED-EDUCATION-IN-VARIOUS-COUNTRIES-OF-EUROPE.pdf
- Renzulli, J. S., & Park, S. (2000). Giftedness and High Creativity. In K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg, & R. F. Subotnik (Eds.), *International Handbook of Giftedness and Talent* (2nd ed., pp. 225–234). Pergamon.
- Robinson, K., & Noble, W. (2019). Identifying and Nurturing Gifted Children from Preschool to High School: A Guide for Teachers and Parents. Routledge.
- Sepp, V. (2010). *Andekusest ja andekatest lastest*. Tartu. Atlex
- Serbak, K. (2019). *Andekad Eesti hariduses*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Taimalu M., Uibu K., Luik P., & Leijen Ä. (2019) Eesti raporti I osa: *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena*. https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eeesti_raporti_i_osa.pdf
- Tallinna Ülikool õppeinfosüsteem. (2024). https://ois2.tlu.ee/tluois/uus_ois2.tud_leht
- Tammemäe T., Tuul M., Lilleoja L., Õun T., Peterson T., & Meesak A.- M. (2020). *OECD rahvusvahelise alushariduse ja laste heaolu uuringu IELS 2018 tulemused Eestis*. https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-04/iels_raport_2020.pdf
- Tartu Ülikool õppeinfosüsteem. (2024). <https://ois2.ut.ee/#/courses/SVHI.02.019/version/e73e345b-491e-9524-4685-283d70c093ce/details>
- Tirri, K. (2022). Giftedness in the Finnish educational culture. *Gifted Education International*. Vol. 38(3) 445–448. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/02614294211054204>
- Tortop H. S. (2014). Examining the Effectiveness of the In-service Training Program for the Education of the Academically Gifted students in Turkey: A Case Study. *Journal for the Education of the Young Scientist and Giftedness*, 2(2), 67-86.
- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk A. H. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching And Teacher Education*. *Teaching and Teacher Education* 17, 782-805. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(01\)00036-1](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(01)00036-1)
- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk A. H. (2007). The differential antecedents of self-efficacy beliefs of novice and experienced teachers. *Teaching and Teacher Education*, 23(6), 944–956. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.05.003>
- Warren, S. R., Martinez, R. S., & Sortino, L. A. (2016). Exploring the Quality Indicators of a Successful Full-Inclusion Preschool Program. *Journal of Research in Childhood Education*, 30(4), 540–553. <https://doi.org/10.1080/02568543.2016.1214651>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/36419>

LISA 1. Uurimuses kasutatud ankeet

Lugupeetud lasteaiaõpetaja!

Oleme Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala üliõpilased Anette Siinvert ja Greete Koit. Koostame bakalaureusetööd, mille eesmärk on välja selgitada lasteaiaõpetajate hinnangud enda enesetõhususe ja ettevalmistuse kohta andeka lapse õpetamisel koolieelses lasteasutuses. Palume selleks väga Teie abi. Alljärgnevale küsimustele vastates on Teil võimalus mõelda enda töökogemusele andekate lastega ja kuidas saaksite veel paremini neid toetada. Õigeid ega valesid vastuseid ei ole. Palun mõelge oma töö peale ja vastake nii, nagu Teie tunnete ja arvate. Küsitlus on anonüümne ja vastamine vabatahtlik. Kogutud andmeid kasutatakse üldistatult teaduslikel eesmärkidel. Teie vastuseid Teie isikuga ei seostata. Küsimustiku täitmine võtab keskmiselt 7 minutit. Palume vastata hiljemalt 23.detsembriks 2023.

Täname koostöö eest!

Allpool esitatakse väited Teie enesetõhususe kohta andekate lastega töötades. Palun vastake järgmistele väidetele, kasutades skaalat, kus 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus.

1. Mul on piisavalt akadeemilisi teadmisi andekate laste õpetamise kohta. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

2. Oskan juhendada andekaid lapsi nende iseseisval õppimisel. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

3. Oskan suunata individuaalselt andekate laste arengut. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

4. Suudan andekate laste õpetamisel pakkuda neile vajalikku emotsionaalset tuge. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

5. Oskan pakkuda andekatele lastele tõhusat juhendamist. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

6. Õpetajad vastutavad andekate laste toetamise eest. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

7. Enesetäiendamine andekaid lapsi puudutavatel teemadel on õpetajate enda vastutus. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

8. Suudan olla andekaid lapsi õpetades piisavalt kannatlik.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

9. Suudan luua andekate lastega häid suhteid. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

10. Oskan panna andekad lapsed ennast usaldama. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

11. Oskan õpetada andekaid lapsi eri vaatenurkadest lähtuvaid lahendusi leidma. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

12. Oskan motiveerida andekaid lapsi (pikaajaliseks) püsivaks õppimiseks. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

13. Oskan suunata andekaid lapsi ennast ise hindama.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

14. Oskan kavandada tegevusi, mida saab kasutada andekate laste õpetamisel. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

Allpool esitatakse väited Teie ettevalmistuse kohta andekate lastega töötamiseks. Palun vastake järgmistele väidetele, kasutades skaalat, kus 1 – ei ole üldse nõus, 2 – pigem ei ole nõus, 3 – nii ja naa, 4 – pigem olen nõus, 5 – olen täiesti nõus.

15. Olen viimase viie aasta jooksul saanud koolitusi andekate laste õpetamise kohta.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

16. Olen saanud täienduskoolitusi, mis on toetanud minu igapäevast tööst andekate lastega.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

17. Juhtkond on mind toetanud andekate laste õpetamisel. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

18. Olen ise lugenud õppekirjandust andekate lastega töötamiseks. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

19. Õpetajaks õppides sain teadmisi, kuidas andekaid lapsi koolieelses lasteasutuses õpetada.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

20. Olen õppinud kolleegilt, kuidas andekaid lapsi õpetada. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

21. Olen osalenud mõnes projektis, mis toetab andekate laste õpetamist. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

22. Lasteaia tugispetsialistid on mind toetanud andekate lastega töötamisel. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

23. Olen teinud koostööd lastevanematega lapse andekuse arendamiseks. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

24. Olen kasutanud andeka lapse toetamiseks eri meetodeid (projektõpe, Reggio Emilia jm).*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

25. Olen teadlik Haridus- ja Teadusministeeriumi „Annete märkamise ja toetamise tegevuskavast aastatel 2022- 2027”.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

26. Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava toetab mind andekate laste õpetamisel.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

27. Olen kursis võimalustega, mis on minu lasteaias andekate laste toetamiseks. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

28. Minu praegused teadmised toetavad mind andekate laste õpetamisel. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

29. Soovin saada uusi teadmisi andekate laste toetamiseks. *

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

30. Tunnen ennast andekaid lapsi õpetades kindlalt.*

Märkige ainult üks vastus.

1 2 3 4 5

Üldandmed

31. Teie sugu? *

32. Kui vana Te olete? *

33. Mitu aastat olete lasteaias õpetajana töötanud? *

34. Kui palju lapsi on Teie rühmas? *

35. Kas olete oma töös puutunud kokku andekate lastega? Palun lähtuge vastates järgmisest andekuse määratlusest: „Andekas õppija (gifted learner) saavutab või on võimeline

saavutama ühes või mitmes valdkonnas kõrgemat taset võrreldes teiste samaealiste, sama kogemuse ja keskkonnaga õpilastega” (NAGC, 2018).*

Märkige ainult üks vastus.

Jah

Ei

36. Kus olete saanud lasteaiaõpetaja ettevalmistuse (TÜ bakalaureusekraad, TÜ magistrikraad, TLÜ bakalaureusekraad, TLÜ magistrikraad, mingi muu ettevalmistustäpsustage).*

37. Milliseid täiendkoolitusi olete läbinud, mis toetavad Teid igapäevases töös andekate lastega? Millises koolis need läbisite?*

38. Kas ja missuguste täienduskoolituste järele tunnete vajadust andekate lastega töötades?*

Kui soovite tutvuda uurimuse tulemustega, on seda võimalik teha pärast töö kaitsmist juunis 2024.

Aitäh vastamast!

LISA 2. Lasteaiaõpetajate enesetõhususe skaala kategooriad andekate lastega töötades, näidisväited, väidete arvud ja kategooriate reliaablused

Kategooria	Kategooria selgitus (kõrgem tulemus näitab kõrgemat õpetaja enesetõhususe taset andeka lapsega töötades) ja näited väidetest	Väidete arv	Reliaablus (Cronbachi alfa)
Mentorluse kvalifikatsioon	<i>Nt. Oskan suunata individuaalselt andekate laste arengut.</i>	4	0,931
Loovust edendav kvalifikatsioon	<i>Nt. Oskan õpetada andekaid lapsi eri vaatenurkadest lähtuvaid lahendusi leidma.</i>	3	0,859
Isikuomadused	<i>Nt. Suudan olla andekaid lapsi õpetades piisavalt kannatlik.</i>	3	0,813
Akadeemiline kvalifikatsioon	<i>Nt. Oskan kavandada tegevusi, mida saab kasutada andekate laste õpetamisel.</i>	2	0,808
Vastutus	<i>Nt. Enesetäiendamine andekaid lapsi puudutavatel teemadel on õpetajate enda vastutus.</i>	2	0,498

LISA 3. Lasteaiaõpetajate tajutud ettevalmistuse skaala kategooriad andekate lastega töötades, näidisväited, väidete arvud ja kategooriate reliaablused

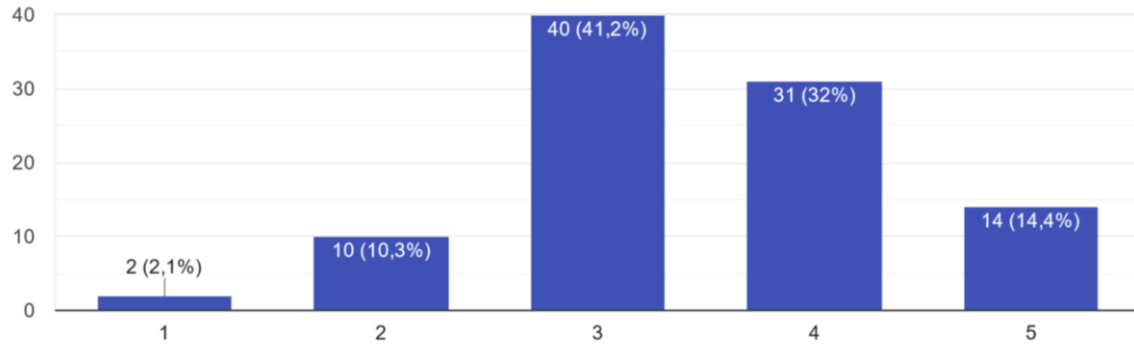
Kategooria	Kategooria selgitus (kõrgem tulemus näitab kõrgemat hinnangut õpetaja ettevalmistusele andeka lapsega töötades) ja näited väidetest	Väidete arv	Reliaablus (Cronbachi alfa)
Õpetajate teadmised ja oskused	<i>Nt. Olen ise lugenud õppekirjandust andekate lastega töötamiseks.</i>	10	0,817
Õpetajate koolitused	<i>Nt. Olen viimase viie aasta jooksul saanud koolitusi andekate laste õpetamise kohta.</i>	3	0,685
Õpetajate toetamine	<i>Nt. Juhtkond on mind toetanud andekate laste õpetamisel.</i>	3	0,673

LISA 4. Lasteaiaõpetajate enesetõhususe üksikväidete tulemused - vastajate osakaalud

Väide 1

Mul on piisavalt akadeemilisi teadmisi andekate laste õpetamise kohta.

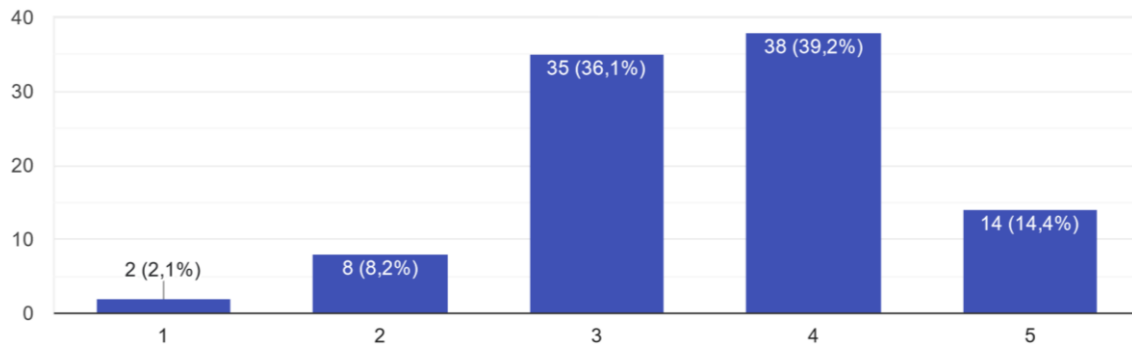
97 vastust

Väide 2

Oskan juhendada andekaid lapsi nende iseseisval õppimisel.

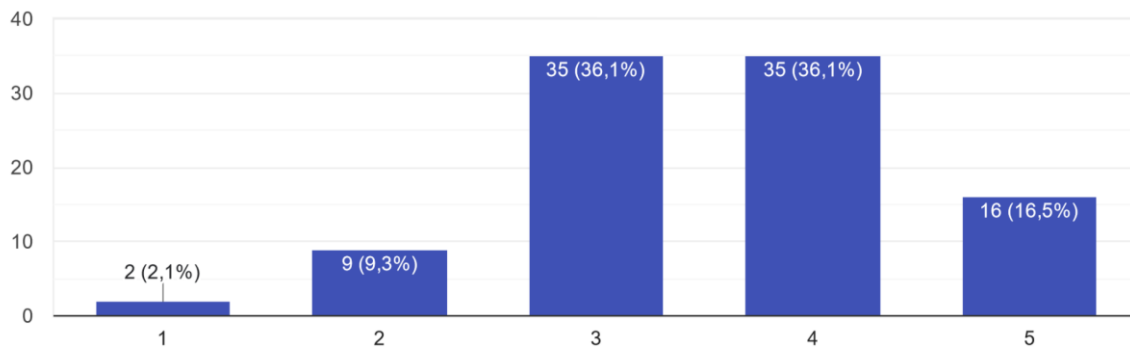
97 vastust

Väide 3

Oskan suunata individuaalselt andekate laste arengut.

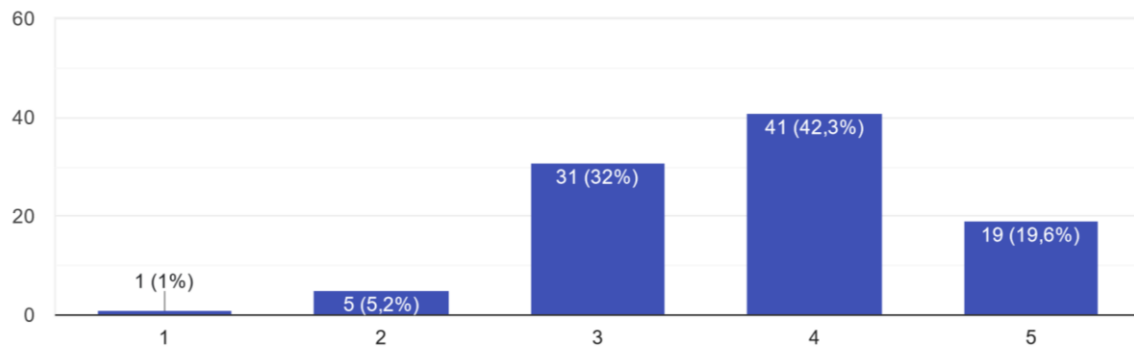
97 vastust

Väide 4

Suudan andekate laste õpetamisel pakkuda neile vajalikku emotsionaalset tuge.

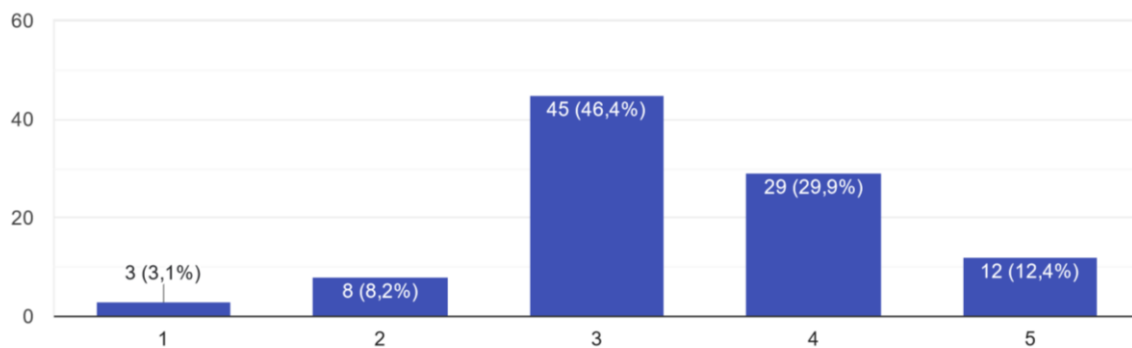
97 vastust

Väide 5

Oskan pakkuda andekatele lastele tõhusat juhendamist.

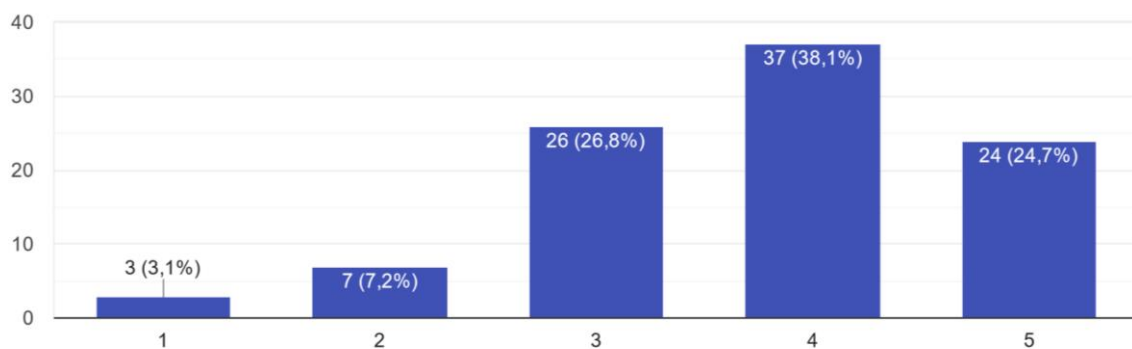
97 vastust

Väide 6

Õpetajad vastutavad andekate laste toetamise eest.

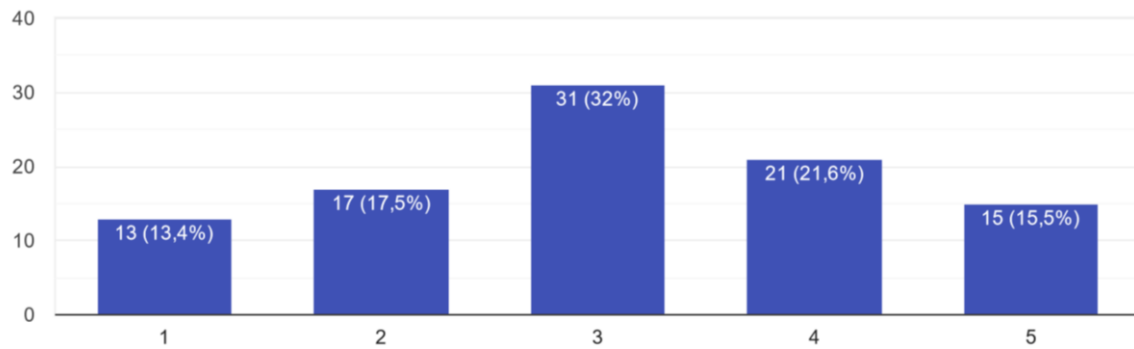
97 vastust

Väide 7

Enesetäiendamine andekaid lapsi puudutavatel teemadel on õpetajate enda vastutus.

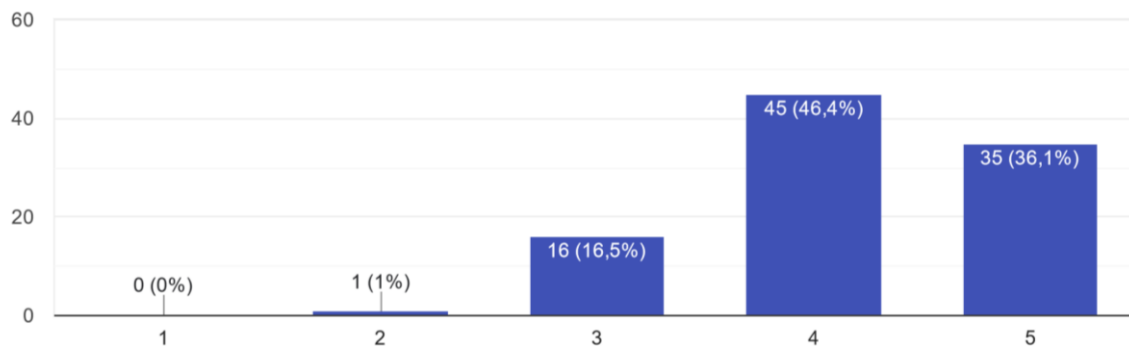
97 vastust

Väide 8

Suudan olla andekaid lapsi õpetades piisavalt kannatlik.

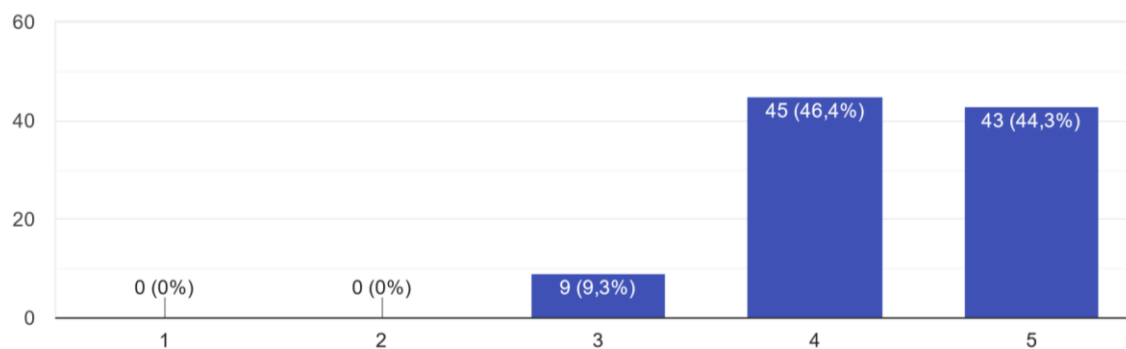
97 vastust

Väide 9

Suudan luua andekate lastega häid suhteid.

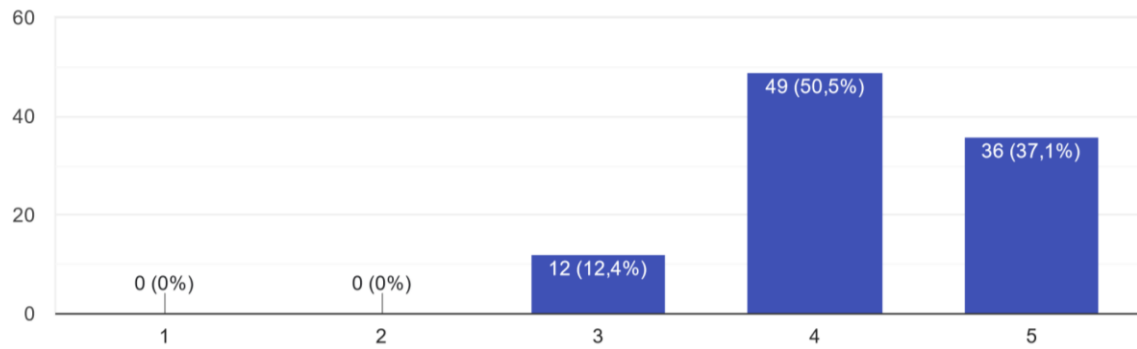
97 vastust

Väide 10

Oskan panna andekad lapsed ennast usaldama.

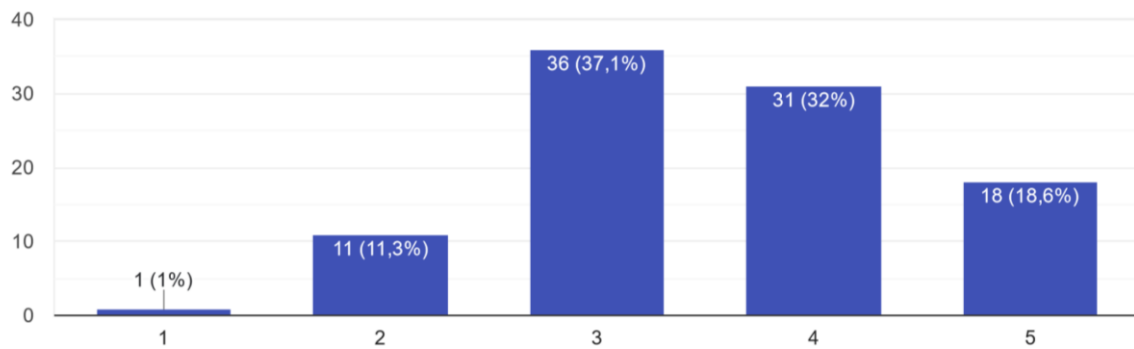
97 vastust

Väide 11

Oskan õpetada andekaid lapsi eri vaatenurkadest lähtuvaid lahendusi leidma.

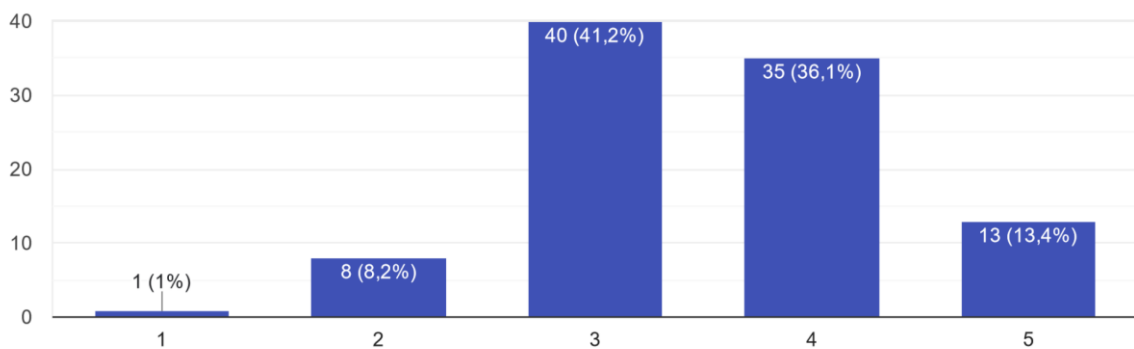
97 vastust

Väide 12

Oskan motiveerida andekaid lapsi (pikaajaliseks) püsivaks õppimiseks.

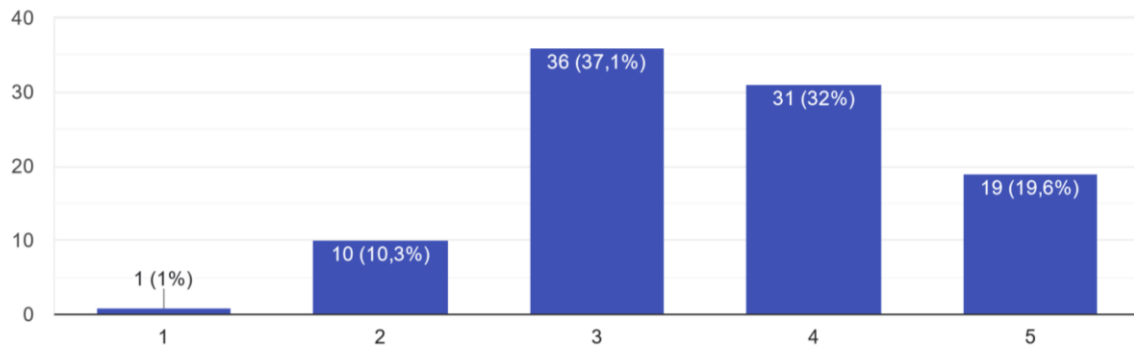
97 vastust

Väide 13

Oskan suunata andekaid lapsi ennast ise hindama.

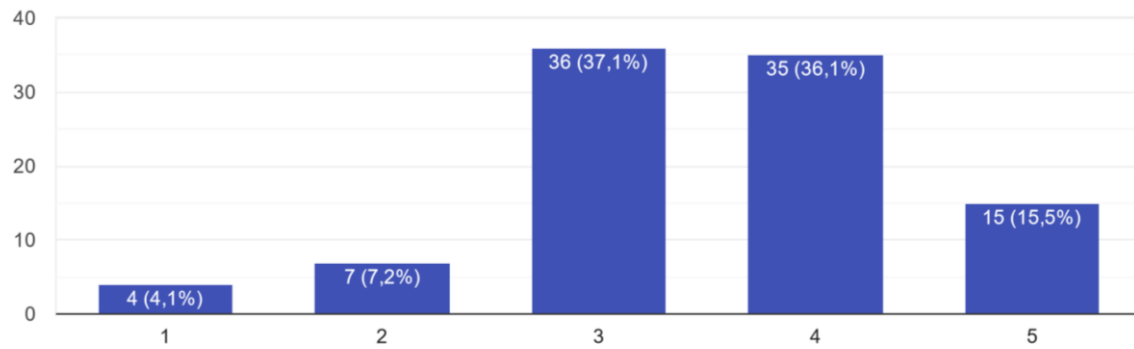
97 vastust

Väide 14

Oskan kavandada tegevusi, mida saab kasutada andekate laste õpetamisel.

97 vastust

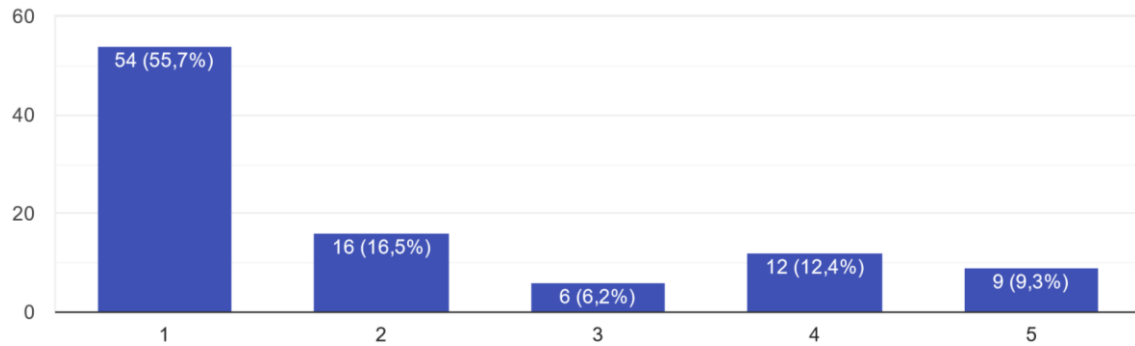

LISA 5. Lasteaiaõpetajate ettevalmistuse üksikväidete tulemused - vastajate osakaalud

Väide 1

Olen viimase viie aasta jooksul saanud koolitusi andekate laste õpetamise kohta.

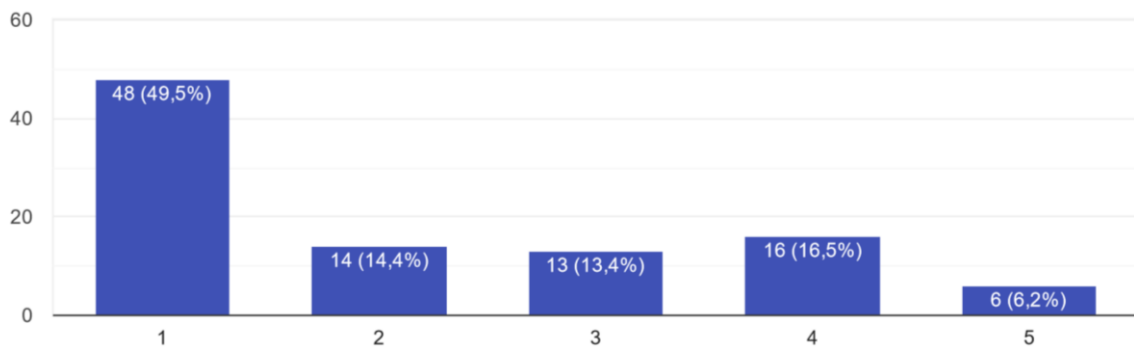
97 vastust

Väide 2

Olen saanud täienduskoolitusi, mis on toetanud minu igapäevast tööst andekate lastega.

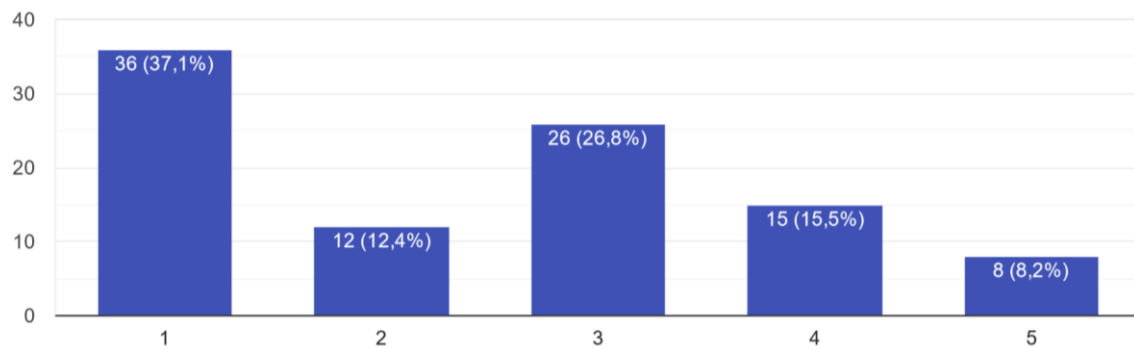
97 vastust

Väide 3

Juhtkond on mind toetanud andekate laste õpetamisel.

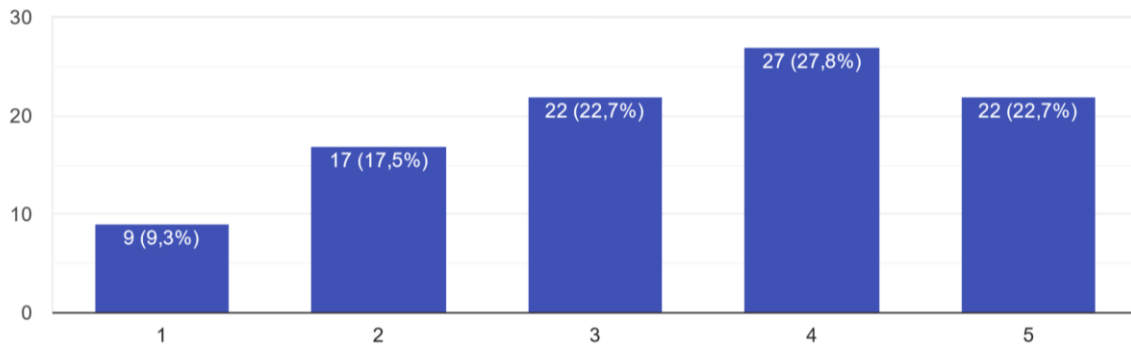
97 vastust

Väide 4

Olen ise lugenud õppekirjandust andekate lastega töötamiseks.

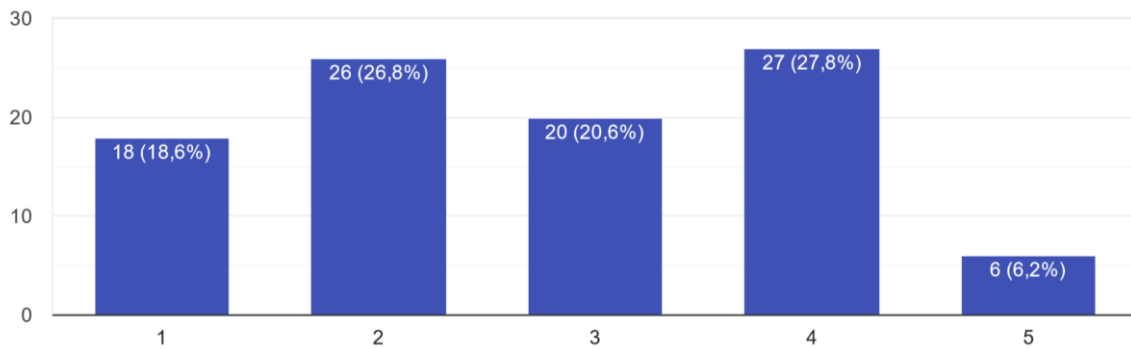
97 vastust

Väide 5

Õpetajaks õppides sain teadmisi, kuidas andekaid lapsi koolieelses lasteasutuses õpetada.

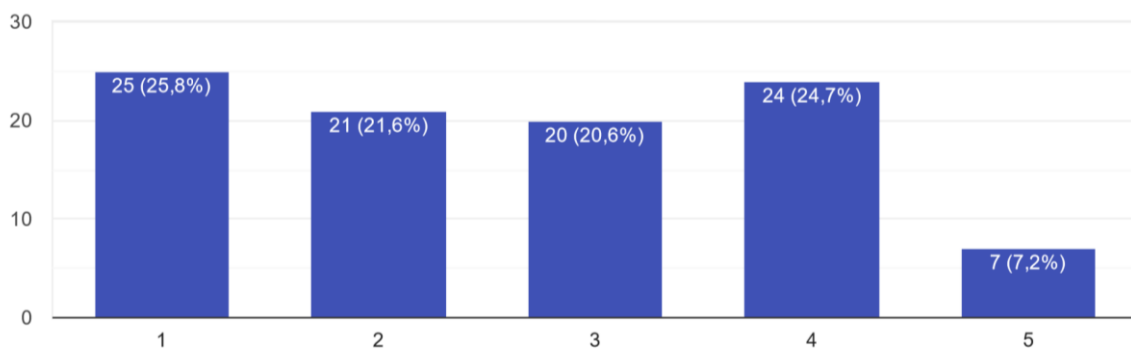
97 vastust

Väide 6

Olen õppinud kolleegilt, kuidas andekaid lapsi õpetada.

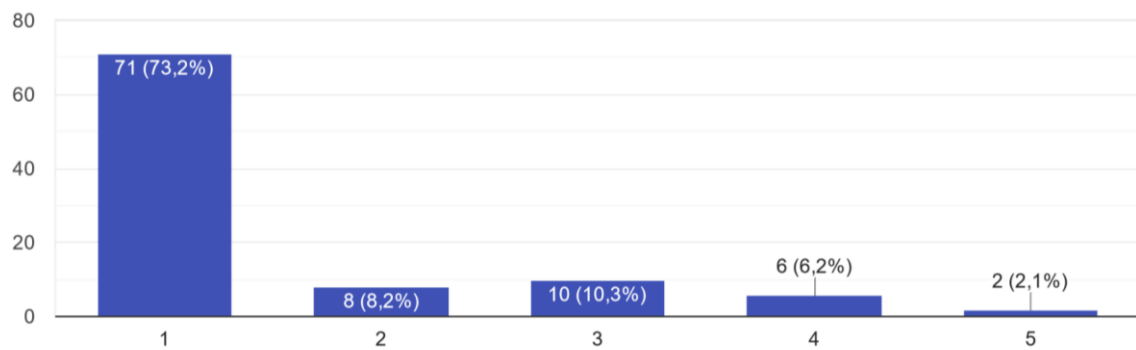
97 vastust

Väide 7

Olen osalenud mõnes projektis, mis toetab andekate laste õpetamist.

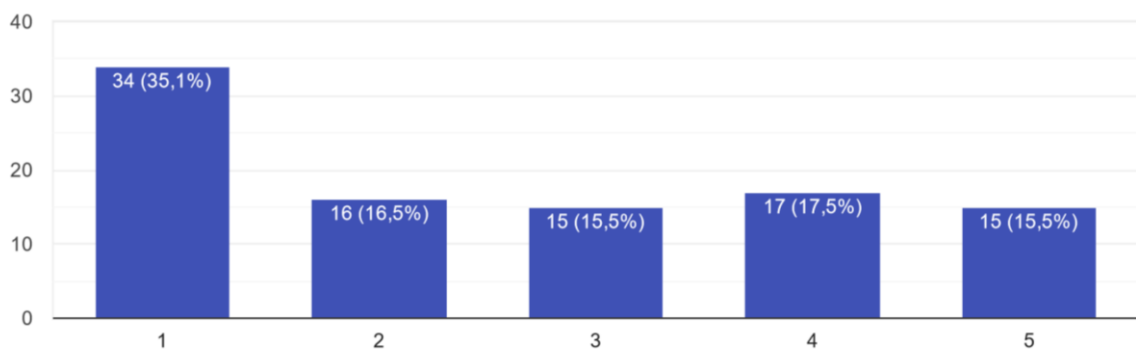
97 vastust

Väide 8

Lasteaia tugispetsialistid on mind toetanud andekate lastega töötamisel.

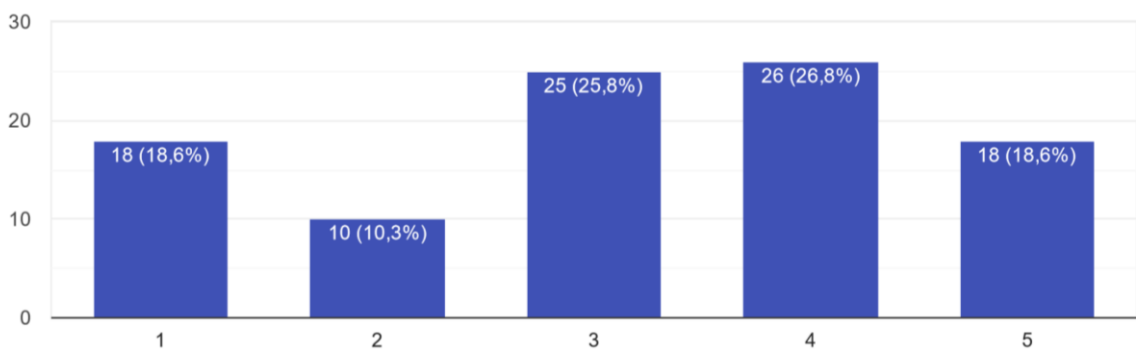
97 vastust

Väide 9

Olen teinud koostööd lastevanematega lapse andekuse arendamiseks.

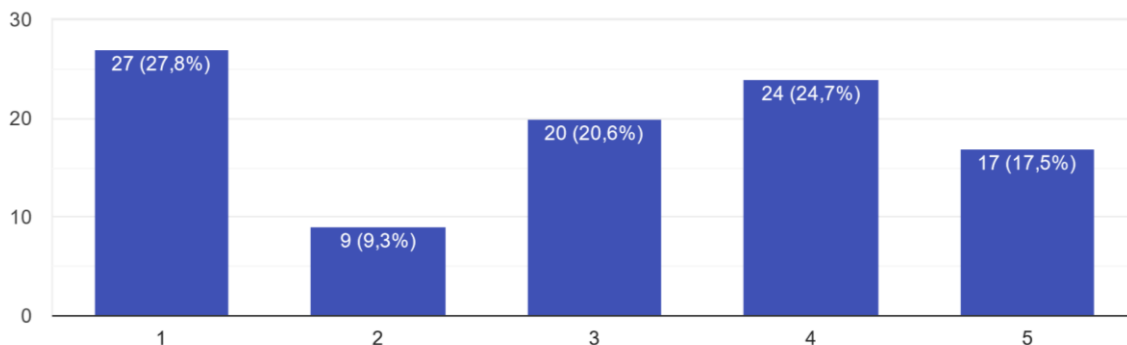
97 vastust

Väide 10

Olen kasutanud andeka lapse toetamiseks eri meetodeid (projektõpe, Reggio Emilia jm).

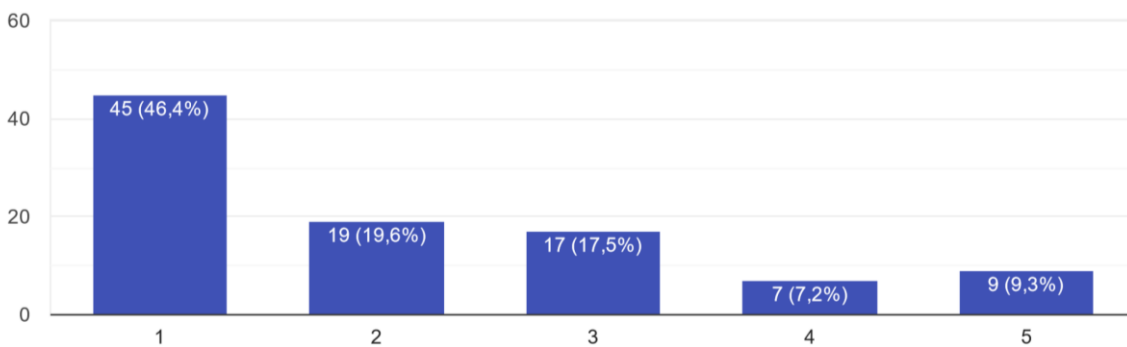
97 vastust

Väide 11

Olen teadlik Haridus- ja Teadusministeeriumi „Annete märkamise ja toetamise tegevuskavast aastatel 2022- 2027”.

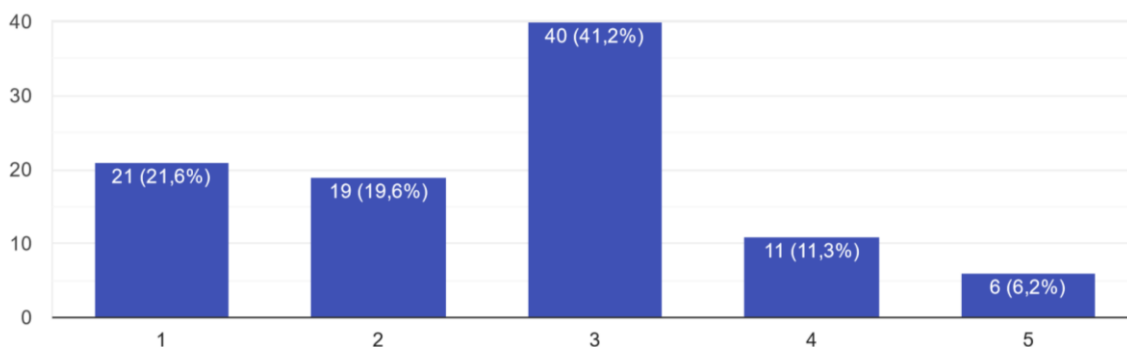
97 vastust

Väide 12

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava toetab mind andekate laste õpetamisel.

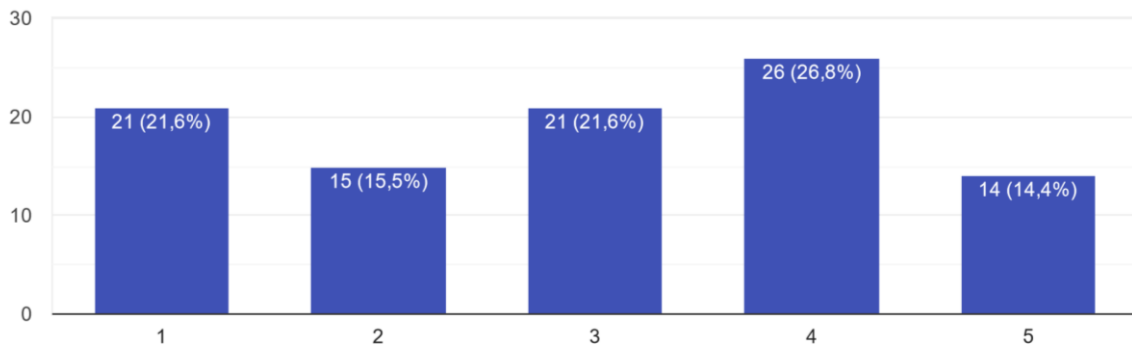
97 vastust

Väide 13

Olen kursis võimalustega, mis on minu lasteaias andekate laste toetamiseks.

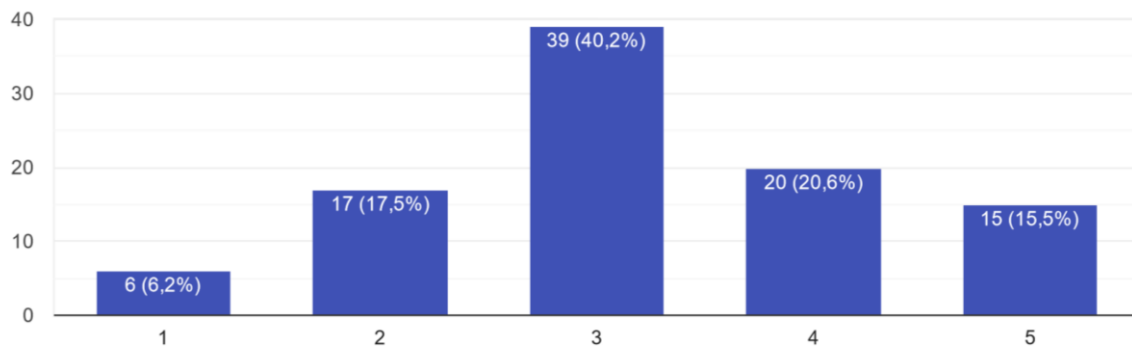
97 vastust

Väide 14

Minu praegused teadmised toetavad mind andekate laste õpetamisel.

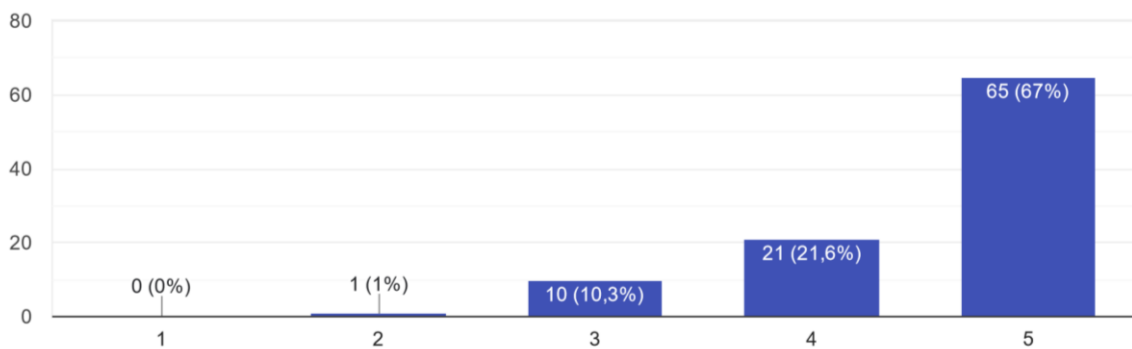
97 vastust

Väide 15

Soovin saada uusi teadmisi andekate laste toetamiseks.

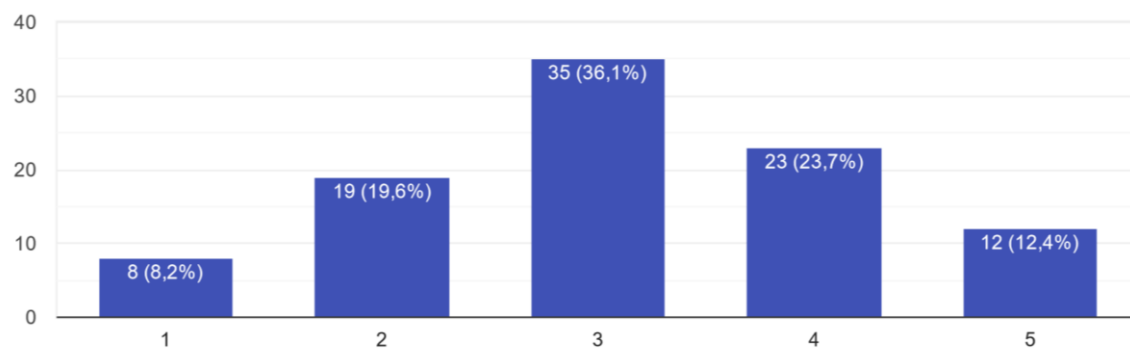
97 vastust

Väide 16

Tunnen ennast andekaid lapsi õpetades kindlalt.

97 vastust

LISA 6. Lasteaiaõpetajate soovitud koolitused andekuse teemal - kategooriate tabel

Soovitud koolituste kategooriad	Sagedus
Pole vajadust	18
Andekuse toetamine	17
Erinevad koolitused	16
Praktilised kogemused	14
Andekuse märkamine	11
Andekuse ülevaade	9
Ressursside (aja leidmine)	5
Andekas laps kaasavas haridust rakendavas keskkonnas	4
Motiveerimine	3

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Meie, Anette Siinvert ja Greete Koit,

1. anname Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) meie loodud teose “Lasteaiaõpetajate hinnangud oma ettevalmistusele ja enesetõhususele andekate laste õpetamisel”, mille juhendaja on Merle Taimalu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Anname Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autoritele viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Oleme teadlikud, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autoritele.
4. Kinnitame, et lihtlitsentsi andmisega ei riku me teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anette Siinvert, Greete Koit

08.05.2024